

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA RUSKÉHO JAZYKA

**KULTUROLOGICKÝ POTENCIÁL RUSKÝCH LIDOVÝCH
POHÁDEK KRÁSA NESMÍRNÁ**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Sabina Soukupová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor RJ-Dě

Vedoucí práce: Mgr. Jiřina Svobodová, CSc.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 24. dubna 2021

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce Mgr. Jiřině Svobodové, CSc. za odborné vedení, podnětné rady a motivaci k vypracování.

Obsah

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Pohádka a její definice	7
2 Dělení pohádek	7
2.1 Lidová/folklórní pohádka.....	7
2.2 Dělení lidové pohádky	8
2.2.1 Zvířecí	8
2.2.2 Kouzelné	8
2.2.3 Novelistické.....	8
2.3 Autorská pohádka	8
3 Ústní lidová slovesnost.....	10
4 Sběratelé folklóru.....	13
4.1 Alexandr Nikolajevič Afanasjev	13
4.2 Vladimír Jakovlevič Propp.....	14
5 Znaký pohádky.....	15
5.1 Charakteristický začátek pohádky	15
5.2 Charakteristický konec pohádky	16
5.3 Kouzelné předměty	17
5.4 Magická čísla:.....	18
5.5 Personifikovaná zvířata a věci:.....	18
5.6 Typické pohádkové postavy	20
5.6.1 Baba Jaga	20
5.6.2 Kostěj Nesmrtelný	23
5.6.3 Finist – jasný sokol	24
5.6.4 Žabka carevna.....	25
5.6.5 Drak Smrtihlav	27
5.6.6 Hloupý Ivánek	28
5.6.7 Vasilisa Přemoudrá/Překrásná.....	29
5.6.8 Marja Morevna	30
5.7 Boj dobra a zla, šťastný konec.....	31
6 Rozbor textu.....	32
6.1 Srovnání staršího a novějšího vydání s ruským originálem.....	33
6.2 Ruská tematika v publikaci Krása Nesmírná	35

6.2.1	Copy.....	35
6.2.2	Ostrov Bujan.....	36
6.2.3	Bříza.....	37
6.2.4	Jídlo a pití.....	38
6.2.5	Typická ruská jména.....	40
6.3	Krutost.....	41
7	Jazykový plán.....	42
7.1	Citově zbarvené výrazy – hanlivé.....	43
7.2	Hypokoristika a deminutiva	43
7.3	Knižní a zastaralé výrazy	45
7.4	Příslloví, frazeologismy, rčení.....	45
7.5	Tropy.....	46
7.5.1	Personifikace	46
7.5.2	Epiteton	46
7.5.3	Přirovnání.....	47
7.5.4	Metafora	47
7.5.5	Metonymie	48
7.5.6	Eufemismus.....	48
7.6	Verš.....	48
7.7	Figury.....	49
7.7.1	Epizeuxis	49
7.7.2	Asyndeton	50
7.8	Aforismy	50
	PRAKTICKÁ ČÁST.....	52
8	Náměty pro využití Krávy Nesmírné ve výuce.....	52
8.1	Učení se novým slovesům pomocí ikonického textu.....	52
8.2	Učení se podstatným jménům za pomoci přiřazování kartiček.....	54
8.3	Práce s videem.....	56
8.4	Srovnávání hlavních postav.....	59
8.5	Práce s textem.....	60
	Závěr	64
	Резюме.....	66
	Seznam obrazové přílohy.....	71
9	Přílohy	72

9.1	Česko-ruský slovníček	72
9.2	Didaktická aktivita	73

Úvod

Obecně se v této době setkávám s názorem, že děti téměř nečtou. Když už něco přečtou, jedná se většinou o sci-fi a fantasy příběhy, jako je například Harry Potter. Pokoušela jsem se přijít na to proč. A možná je jádro problému již v rodičích. Dítě si samo nevezme knížku a nepřečte si O perníkové chaloupce nebo O hloupém Honzovi. Mějme na paměti, že právě pohádky jsou to, co dětem představí dobro a zlo, ukáže jim, jak bychom se neměli chovat atd. Také to v nich může vzbudit zájem o další a další příběhy.

Diplomová práce bude rozdělena na dvě části. V první části se budu zabývat žánrem pohádka, jejím rozdělením. Vzhledem k tomu, že soubor Krása nesmírná obsahuje pohádky lidové, zaměřím se také na folklór, ústní lidovou slovesnost a na sběratele folklóru. Popíši historii vzniku hlavních postav v ruské pohádce. Dále se v této části budu věnovat znakům pohádky, které doložím příklady ze souboru pohádek Krása nesmírná. Rozeberu jazykový plán, který bude taktéž vycházet z této publikace.

Ve druhé části kvalifikační práce se zaměřím na didaktické využití ve výuce. Důraz bude kladen především na práci s autentickým textem. Budu pracovat se žákovskými prekoncepty a také bych chtěla uplatnit provázanost ruského jazyka s mezipředmětovými vztahy.

V samém konci práce bude česko-ruský slovníček, který bude obsahovat všechna cizí důležitá a méně známá slova, která použiji v průběhu vypracování diplomové práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Pohádka a její definice

V Encyklopedii literárních žánrů se můžeme dočíst o této kratší definici: „*zábavný, zpravidla prozaický žánr folklórního původu s fantastickým příběhem.*“¹ Existují však i obsáhlejší a běžnému čtenáři srozumitelnější definice pohádky, například Ladislava Lederbuchová ve slovníku literárních pojmů vysvětluje pohádku jako: „*Vyprávění, jehož příběhy se odehrály kdysi dávno a v neurčitěm čase a místě a v kterém se dějí věci neuvěřitelné, neboť jsou ovládány tajemnými silami, a které má vždy dobrý konec, protože v něm vítězí lidská víra v dobro a spravedlnost je pohádka, jeden z nejstarších epických žánrů.*“²

Podle lingvisty Vladimira Jakovleviče Proppa je jedním z příznaků pohádky to, že čtenář či posluchač neberou text jako něco, co se skutečně událo. Pro ně je to smyšlený příběh, plný fantazie.³

2 Dělení pohádek

2.1 Lidová/folklórní pohádka

Autor je většinou neznámý. Zajímavé je, že soupis ústní lidové slovesnosti nebyl prvoplánově zamýšlen pro děti, ale pro dospělé čtenáře. Dítě v 18. století nebylo vnímáno jako dnes. Byla to jednoduše jen zmenšená verze dospělých, předpokladem toho, co z něj jednou bude. Známé jsou v té době dětské práce, které byly pro děti velmi kruté, namáhavé a těžké. Děti do těchto prací musely docházet časné ráno, strávily zde celý den a často jim nebylo ani deset let. Samozřejmě si děti našly čas i na zábavu. Musely se však oni postarat

¹ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, 2004. ISBN isbn80-7185-669-x.

² LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Fraus slovník literárních pojmů, aneb, Co se skrývá za slovy. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN isbn80-7238-620-4.

³ PROPP, Vladimír Jakovlevič. Morfologie pohádky a jiné studie. Vyd. tohoto souboru 2. Přeložil Miroslav ČERVENKA, přeložil Marcela PITTERMANNOVÁ, přeložil Hana ŠMAHELOVÁ. Jinočany: H & H, 2008. ISBN isbn987-80-7319-085-9.

sami. Z věcí, které našly kolem sebe, si vyrobily různé hračky – panenky ze slámy, dřevěné mlýnky, vlastnoručně vyřezané píšťalky, koníka nebo vojáčky. Děti si říkaly různá zaříkadla, popěvky a počítadla.⁴

2.2 Dělení lidové pohádky

2.2.1 Zvířecí

V pohádce vystupují jako hlavní postavy personifikovaná zvířata, mají lidské vlastnosti a nacházejí se v pro ně typickém prostředí. Cílem pohádky je morální ponaučení.

2.2.2 Kouzelné

V tomto typu pohádky mohou vystupovat taktéž personifikovaná zvířata, dále důležitou a hlavní roli hrají kouzelní tvorové (skřítkci, draci) a kouzelné předměty (ubrousek Prostíráček, kouzelné klubičko, létající koráb).

2.2.3 Novelistické

Tento typ pohádky je mladší než výše uvedené. Děj připomíná vyprávění ze života prostého či chudého člověka. Tento hlavní hrdina si většinou vystačí sám, bez kouzelných předmětů, nechce se stát bohatým člověkem a nestojí o slávu. Když už se v pohádce objeví kouzelné věci, nemají vliv na konečné rozuzlení děje a osudu hrdiny.

2.3 Autorská pohádka

Autorské pohádky jsou z výše vyjmenovaných skupin nejmladší a jsou modernějšího rázu. Hlavním hrdinou je především dětská postava, protože cílem autorských pohádek je

⁴ Děti v minulosti mívaly tvrdý život | Plus. Český rozhlas Plus [online]. Copyright © 1997 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/deti-v-minulosti-mivaly-tvrdy-zivot-6538787>

především přiblížení se malému dítěti. I v tomto případě se v syžetu objevují personifikovaná zvířata, která doprovázejí hlavního hrdinu, radí mu a pomáhají. Děj se neodehrává v minulosti nebo v době, o které nic nevíme. Naopak je děj zasazen do konkrétního místa a odehrává se v současné době čtenáře. Autor, jehož jméno je nám známé, do svého díla promítá své ideje, svou osobnost a tvůrčí dovednost. V tomto případě se opomíná lidovost, tradice a folklór.⁵

Jako příklad můžeme uvést pohádku od Eduarda Uspenského *Tři z Prostokvašina*. Hlavní hrdina Strýček Fjodor (malý chlapec) má po svém boku přátele – mluvícího kocoura Matroskina a stejně řečově nadaného psa Šárika. Společně všichni tři prožívají dobrodružství, ale i nemalé problémy. V této pohádce se neobjevují folklórní prvky. Děj je zasazen do čtenářovy současnosti ve vesničce zvané Prostokvašino.

⁵ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, 2004. ISBN isbn80-7185-669-x

3 Ústní lidová slovesnost

Studijní literatura věnovaná ruskému folkloru či ústní lidové slovesnosti je poměrně omezená. V oblasti literatury a lidového umění existuje řada hodnotných prací, přesto se domníváme, že se jedná o doposud nejméně zpracované téma z ruských dějin. Možná právě tato záhadnost ho činí tak lákavým a zajímavým pro historiky, spisovatele, literární vědce, folkloristy a mnohé další.

Literaturu a ústní lidovou slovesnost chápeme jako dvě oddělené větve, které se ovšem navzájem prolínají a doplňují. K jejich propojení však dochází přibližně až v 18. – 19. století. B. N. Putilov⁶ přisuzuje sblížení ruské lidové slovesnosti s umělou literaturou již v 18. století. Jeho největší a hlavní rozmach pak můžeme vidět u autorů jako je Puškin («*Руслан и Людмила*», «*Капитанская дочка*», «*Евгений Онегин*»; *pohádky O rybáke u rybke; O none i работнике его Балде*), Gogol (*Вечера на хуторе близ Диканьки* – povídky 1. části, např. *Сорочинская ярмарка, Вечер накануне Ивана Купалы, Майская ночь* jsou protkané ukrajinskými pohádkami a písněmi), Lermontov (písně, balady, kavkazské téma – *Тростник; Песня про царя Ивана Васильевича, Баллада, Русская песня, Казачья колыбельная песня, Еврейская мелодия, Три пальмы* (восточное сказание) aj.). Sovětský literární historik S. F. Jeleonskij⁷ zastává na uvedené situaci poněkud odlišný názor než B.B.Putilov, když říká: „Osvojení literárně knižního materiálu

⁶ B.B.Putilov (1919-1997) byl významný ruský folklorista, pedagog a vědec. Jeho publikace se opíraly o zkušenosti z četných expedičních výprav. Čerpal z myšlenek a tvorby svého učitele N.P.Andrejeva, který byl horlivým zastáncem historického studia folklóru, jako první rozvinul periodizaci dějin ruského folklóru. Zvláštní zásluhou B.B.Putilova je rozšíření hranic pojmu „folklór“, který byl během sovětského období extrémně zúžen a ideologizován. Putilov zdůrazňuje, že v rámci folklórní tradice existuje komplexní dialektická jednota různých fenoménů historického folklóru a písní obsahujících stopy historie. Přestože se navenek vzájemně nepodobají, při bližším zkoumání lze odhalit rysy vnitřní komunity. Folklor zachycuje skutečný historický materiál v jeho živém stavu, v bezprostřední lidové tradici. Historismus a umění v písňovém folklóru neoddělitelně splývají: historismus nelze izolovat od uměleckého systému, je to jedna z jeho organických kvalit. Folklórní kreativita je podle Putilova vždy aktem umělecké transformace tradice do nové kvality. Putilov je považován za největšího znalce života a díla velkého objevitele a cestovatele Miklouho-Maclaye (např. Nikolai Nikolaevich Miklouho-Maclay . L.: Nauka, 1981 aj.). Ke stěžejním dílům B.B. Putilova patří: *Методология сравнительно-исторического изучения фольклора*. Л., 1976; *Экскурсы в теорию и историю славянского эпоса*. СПб., 1999; *Славянская историческая баллада*. М., 1965; *Русский и южнославянский героический эпос: Сравнительно-типологическое исследование*. М., 1971; *Фольклор и народная культура*. In *memoriam*. СПб., 2003;

⁷Oba badatelé S.F.Jeleonskij a B.B. Putilov se v hrubých rysech shodují v tom, že umělá literatura převládla v procesu literárně folklórních vztahů až v druhé polovině 19. století. Názor S. F. Jeleonského, že v 18. století se uplatňovala na ruské půdě více jedna ze dvou stránek daného jevu, tj. působení ústní tvorby na literaturu, sdílí většina současných literárních vědců, např. D. D. Blagoj a český slavista F. W o 11 m a n. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/119150/SpisyFF_069-1960-1_3.pdf?sequence=1

pohádkami a bylinami zjevně sílí teprve od konce minulého století, zatím co pro 18. století je mnohem charakterističtější opačný vliv – tradiční lidové pohádky ovlivňují literaturu.“

Z těchto informací můžeme soudit, že ještě před tímto spojením folkloru a literatury jako takové, byl vliv ústní lidové slovesnosti na literaturu omezenější, než bychom čekali.

O lidovost pohádky se začali hlouběji zajímat ruští učenci jako Krašeninnikov, Lomonosov, Tredijakovskij a Tatiščev. Právě Vasilij Nikitič Tatiščev, který ve svém díle *Предложение о сочинении истории и географии российской* pojednává o důležitosti ústní lidové slovesnosti, jenž je třeba zapsat do formy pohádky. Dále píše o nutnosti zabývat se tímto literárním žánrem. A právě v 18. století se pohled na lidovou pohádku změnil a zájem o ni rychle rostl nejen ve společnosti, ale i ve školách.

Autoři, kteří zpracovávají ústní lidovou slovesnost a folklór do psané podoby, především pohádky, doplňují svůj text o psychologický rozbor hlavních postav, detailnější popisy přírody, pocity a vjemy postav, dále přibyly lyrické vsuvky a prvky emocionality. Samozřejmě se mění i jazyk, který závisí na každém autorovi. Do lidové pohádky autor promítá své ideje a představy. Avšak to hlavní, tedy lidovost a folklór, jsou zachovány.

Někde mezi tím stojí autoři, jako například A. S. Puškin a jeho Pohádky (O rybáři a rybce, O zlatém kohoutkovi), kteří převezmou prvky a detaily z ústní lidové slovesnosti a přeformulují ji do podoby sobě vlastní. Do děl vnáší svou ideologii, své názory, nové syžety a promítají zde své myšlenky.⁸

Afanasjev se ve svém svazku Poetických názorů věnuje mýtickým stvořením, mytologií jako takovou a srovnává vztah přírody a člověka. Analyzuje lidské představy o božstvu a s nimi spjatými přírodními jevy. Zabývá se také démonologií, neboť věří, že toto všechno úzce souvisí s pozdějším vznikem pohádek. Proto také mají udatní bohatýři v pohádkách až nadpřirozenou sílu, tedy sílu bohů.⁹

O předávání ústní lidové slovesnosti se ve staré Rusi postarali tzv. „skomorochové“, kteří chodili po vsích a vyprávěli nejen pohádky, ale i legendy v satirickém a humoristickém duchu. Dále ve 12. století existovali tzv. „profesionální pohádkáři“, kteří se nazývali

⁸ MANDÁT, Jaroslav. Lidová pohádka v ruském vývoji literárním. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960.

⁹ AFANAS'JEV, Aleksandr Nikolajevič a Karel DVORŽÁK. Ruské lidové pohádky. Přeložil Rudolf LUŽÍK. Praha: Odeon, 1984. Lidové umění slovesné (Odeon).

„bachari“. Ti žili u kupců, na panovnickém dvoře atd. Jejich hlavním úkolem bylo bavit své bohaté pány, nejčastěji před spaním.¹⁰

Lingvista V. J. Propp ve svém díle *Фольклор и действительность* rozeznává folklór západních a východních kultur. Podle něj se folklór v západních státech, kterými myslí především Německo, začal rozvíjet až po příchodu křesťanství. Takto však folklór a jeho historii ve východních státech charakterizovat nechce. Tvrdí, že tady folklór vznikl dávno předtím, než bylo přijato křesťanství, tedy když byli lidé vnímáni jako pohané. Folklór se také projevuje tím, že autor je neznámý a byl předáván ústní formou. Jako první psané materiály, které obsahovaly velké množství folklóru a především informací o udatných bohatýrech, jsou *byliny*.¹¹

O tom, že základ pohádek spadá do dávné doby svědčí i slova spisovatele Maxima Gorkého v jeho stati „*O pohádkách*“: „*Později, když jsem si pozorně pročítal církevní literaturu – „Životy svatých“ – ujasnil jsem si, že divy, o nichž vypráví církev, si vypůjčila z moudrých starodávných pohádek, ...*“¹²

¹⁰ MANDÁT, Jaroslav. Lidová pohádka v ruském vývoji literárním. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960.

¹¹ Сайт Вологодской областной универсальной научной библиотеки - БОУНБ [online]. Copyright © [cit. 29.04.2021]. Dostupné z: <https://www.booksite.ru/fulltext/folkdejs/text.pdf>

¹² MANDÁT, Jaroslav. Lidová pohádka v ruském vývoji literárním. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960.

4 Sběratelé folklóru

4.1 Alexandr Nikolajevič Afanasjev

Tento významný muž se narodil roku 1826. Afanasjev se od dětských let zajímal o literaturu a byl vášnivým čtenářem. Po ukončení gymnázia ve Voroněži (město na jihozápadně evropské části Ruska) vystudoval právnickou fakultu. Možná právě odsud si odnesl nový pohled na systém v Rusku a udělal si obrázek o veřejném dění, který se nebál říct nahlas. Dalo by se říct, že zde rozvinul své kritické myšlení a dobře si uvědomoval, že prameny je nutné přezkoumávat a fakta ověřovat. V té době byl zastáncem demokratického hnutí. Po škole nastoupil do Hlavního archivu ministerstva zahraničí, kde působil třináct let. V tomto období čile publikoval, redigoval Bibliografické zápisky (*Библиографические записки*), vydával recenze historických děl. Od začátku padesátých let jsou pro nás důležité jeho studie, které věnoval ruské kultuře, sociologii národa, mytologii a démonologii. Zabýval se čarodějnictvím, slovanskými božstvy – především zoomorfními, a také starými příslovími.

Právě tyto počiny mu zajistily místo v etnografické sekci Ruské geografické společnosti. Tím se Afanasjev dostal do prostorů archivu, kde na něj čekalo nezměrné „bohatství“. Najednou měl přístup k různým fondům, sbírkám, archiváliím, které se týkaly ústní lidové slovesnosti, která Afanasjeva tolik zajímala.

V letech 1855 – 1863 vydal Alexandr Afanasjev dílo s názvem Lidové ruské pohádky (*Народные русские сказки*). Od této chvíle se folklór a ústní lidová slovesnost objevily v novém světle. Toto dílo se od ostatních liší tím, že Afanasjev striktně dodržoval původní lidovost, redakčně do díla zasahoval jen po stylistické stránce, opíral se o doložitelný materiál a prameny. Spolupracoval také s jazykovědcem Vladimírem Ivanovičem Dalem, který mu poskytl cenné materiály. Své pohádky Afanasjev opatřil i poznámkovým aparátem a vysvětlivkami.

Afanasjev ve svém životě zpracovával mnoho problémů týkající se mytologie. Navázal na myšlenku Fjodora Ivanoviče Buslajeva o vzniku mýtů, kterou také později rozpracoval a rozšířil. Sám Afanasjev říká: „*Prvobytné lidstvo vlastně mýtus neznalo. Mělo ovšem jazyk, a to jazyk velmi bohatý a svou podstatou metaforický. Teprve, když se smysl*

dávných obrazných výroků zatemnil a začalo se jich užívat jako přímých pojmenování pro reálně existující skutečnosti, byl dán základ pro tvorbu bájeslovného podání.“¹³

4.2 Vladimir Jakovlevič Propp

Propp se narodil roku 1895 v Petrohradu. Na Petrohradské univerzitě vystudoval filologickou fakultu, obor ruská a germánská filologie. Od roku 1932 působil na Leningradské univerzitě. V roce 1937 se stal docentem a o rok později profesorem filologické fakulty na téže univerzitě. Svou činností přispíval i na katedrách románsko-germánských jazyků, folklóru a ruské literatury.

Proppovo nejznámější dílo je Morfologie pohádky *«Морфология сказки»*. Tato práce měla pozdější značný vliv na studie o mytologii a ruském folklóru v pohádkách.

V jeho dalším díle Historické kořeny kouzelné pohádky *«Исторические корни волшебной сказки»*, vydaném roku 1946, se V. J. Propp zabývá otázkou zrodu lidových pohádek. Jejich vznik vidí v dávných rituálech. Problémem je to, že nejsme my, ani Propp schopni zjistit, mají-li tyto popisy rituálů a jejich následné zapsání skutečný základ a jádro. Jinými slovy, Propp je přesvědčen, že konkrétní incidenty, o kterých se v pohádkách píše, se skutečně nestaly. Bylo to spíše zapsání jakéhosi určitého vzorce chování, který se projevoval a mísil v mnoha starých kulturách a historických okamžicích.¹⁴

Propp dokázal, že základ pohádky sahá až do dávných dob prapůvodních komunit, kdy muži skládali různé zkoušky a podstupovali magické rituály, za účelem získání síly některého z divokých zvířat, aby byl jejich lov úspěšný. Postupně, kdy se společnost z kořistnického způsobu života dostala k zemědělství, tyto rituály vymizely, ale jejich základ se nám uchoval právě v podobě ústní lidové slovesnosti a později i v pohádkách.¹⁵

¹³ DVOŘÁK, K.: Vydavatel a teoretik ruské lidové pohádky. In Afanasjev, A. N.: Ruské lidové pohádky. Praha: Odeon, 1984

¹⁴ В.Я Пропп [mirknig.com/knigi/history/1181229720-russkie-agrarnye-prazdniki-opyt-istoriko.html Русские аграрные праздники: (Опыт историко-этнографического исследования)] СПб.: Терра — Азбука 1995 [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: ru.wikipedia.org/wiki/Propp,_Vladimir_Jakovlevic

¹⁵ Василисы Прекрасная и Премудрая — как они появились?. Культура.РФ. Портал культурного наследия, традиций народов России [online]. Copyright © 2013 [cit. 24.04.2021]. Dostupné z: <https://www.culture.ru/s/vopros/vasilisa/>

5 Znaky pohádky

5.1 Charakteristický začátek pohádky

Pohádka je charakteristická svým typickým začátkem, který uvádí čtenáře do děje. V ruském jazyce se tomu říká „*присказка*“, tedy jakási „předpohádka“, pasáž před samotným dějem pohádky.¹⁶

„Za dávných a dávných časů žil jeden stařec a ten měl tři syny.“¹⁷

„Za devaterými horami a za devaterými řekami...“¹⁸

Často začátky pohádek bývají i rýmované:

„Za lesem na loučce v maličké chaloupce žila kdysi stará vdova.“¹⁹

Přímo jakási povídka „předpohádka“ se nachází na začátku pohádky Kulihrášek:

„Za devatero horami, za devatero řekami, v jednom carství, na jednom panství, na moři oceánu, na ostrově Bujanu, roste dub zelený, pod tím dubem vůl pečený a ten vůl má v boku nůž nabroušený. Ale to ještě pohádka není, to je teprve povídání, kdo tu pohádku bude poslouchat dál, toho vezmeme na bál, dáme mu krásnou dívčinu, k tomu sobolí kožešinu, sto rublů na svatbu, padesát na hostinu.“²⁰

„В некотором царстве, в некотором государстве, на море-окияне, на острове Буяне растёт дуб зелёный, под дубом бык печёный, у него в боку нож точёный; сейчас ножик вынимается, и сказка начинается.“

А это ещё не сказка, а только присказка. А кто мою сказку будет слушать, тому соболь и куница, прекрасная девица, сто рублей на свадьбу, пятьдесят — на пир.“²¹

¹⁶ POLÍVKA, Jiří. Slované pohádky: [Les contes populaires slaves. V Praze: Slovanský ústav, 1932. Práce Slovanského ústavu v Praze. Str. 124

¹⁷ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. 6. vyd. (v LN 4. vyd.). Přeložil Zdeňka PSŮTKOVÁ, ilustroval Václav FIALA. Praha: Lidové nakladatelství, 1977.

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ Tamtéž

²⁰ Tamtéž

²¹ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Читайте электронные книги онлайн бесплатно без регистрации и оставляйте отзывы! - LibreBook.me [online]. Dostupné z: https://librebook.me/nenagladnaia_krasota/vol1/1

5.2 Charakteristický konec pohádky

Konec pohádek je vždy šťastný. V ruských pohádkách obrací vypravěč pozornost na sebe, například:

„Taky jsem na té svatbě byl, medovinu a víno pil, po vousech teklo, do úst nenateklo. Korbel piva mi dali, víckrát mě už nepozvali.“²²

И я на свадьбе был, мёд, вино пил, по усам текло, а в рот не попало. Дали мне пива корец — тут моей сказке конец.²³

I u závěrečných pohádkových formulek jsou typické rýmy.

„Potom jedli, pili, hodovali, dobrou vůli spolu měli! Blízko na kopci byl zvonec a už je pohádky konec.“

„Nevěsta byla jako květ, na hostině byl celý svět, zpívali, až hvězdy z nebe padaly, tancovali, až podlahy polámali. Nu a to je pohádky konec.“²⁴

„Ну и был пир на весь мир: так играли, что звёзды с неба пали; так танцевали, что полы поломали. Вот и всё...“²⁵

Pro konečné znění pohádky je také charakteristická nereálnost, kdy nás vypravěč ku příkladu zve na návštěvu, nebo že tam šťastní novomanželé žijí dodnes.

„A tak tam žijí den a žijí druhý, žijí tam rok a žijí druhý, žijí tam celé věky a pořád a pořád čekají, kdy k nim přijdem na návštěvu.“²⁶

²² KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

²³ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

²⁴ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

²⁵ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

²⁶ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

„Вот они там день живут и другой живут; они год живут и другой живут; они век живут и нас в гости ждут.“²⁷

„Šťastně se vrátili domů a pak žili a dobře se měli a tak tam snad žijí podnes.“²⁸

Někdy však pohádka bývá zakončena velmi jednoduše a stroze:

„A pohádky je konec.“²⁹

„Тут и сказке конец.“³⁰

5.3 Kouzelné předměty

Pro pohádky jsou samozřejmě charakteristické nadpřirozené a kouzelné předměty, které pomáhají hlavnímu hrdinovi. Většinou je hrdina dostane darem.

Příklady:

Ubrousek Prostíráček – *скатерть-самобранка*

živá a mrtvá voda – *живая и мертвая вода*

kouzelné klubíčko, které ukazuje cestu – „Вот тебе клубок; куда он покатится — ступай за ним смело.“

jabloň, která plodí zlatá jablka – „В том саду росла одна яблоня, что приносила золотые яблоки.“

létající koráb – *летучий корабль*

křemen a křesadlo – *кремень да огниво*

²⁷ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

²⁸ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

²⁹ Tamtéž

³⁰ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

5.4 Magická čísla:

Typickým znakem pohádek jsou tzv. magické číslovky, většinou se jedná o číslovky 3, 7, 9, 12

„... *po **tří** noci navštívujte můj hrob.*“

„...*čekaňte na mne **tří** roky a **tří** měsíce.*“

„*Ten car měl **tří** syny.*“

„...*odešel Ivan carevič **sedm** verst daleko...*“

„*Sněž na posezení **dvanáct** pečených volů a koláče z **dvanácti** pecí.*“

„*V dávných dobách žilo kdysi **sedm** bratří, **sedm** Simeonů – **sedm** pracovníků.*“³¹

5.5 Personifikovaná zvířata a věci:

Dalším velmi častým znakem pohádky jsou personifikovaná zvířata a předměty. Zvířata a věci se chovají jako lidé, mluví, jednají a mají pocity. Tady jsou některé příklady ze souboru pohádek Krása Nesmírná:

- sestra Liška:

*Liška je uvítala a vede je do bílého paláce k prostřeným stolům. Kuzma se diví, ale je zticha jako pěna. A liška mu šeptá do ucha: „Všechno je teď tvoje, Kuzmo.“*³²

*Лисонька их встречает, вводит в палаты белокаменные, подводит к столам убранным. Кузенька удивляется да помалкивает, а Лисонька ему на ухо шепчет: „Всё твоё теперь, Кузенька.“*³³

- kouzelná Panenka:

³¹ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

³² Tamtéž

³³ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

„Poslouchej, dceruško,“ řekla, „opatruj tuhle panenku a nikomu ji neukazuj. Kdyby tě potkalo neštěstí, dej jí najíst a zeptej se jí na radu. Panenka se nají a uleví tvému hoři, dceruško.“³⁴

„Слушай,“ говорит, „доченька, береги эту куколку и никому не показывай. Если случится с тобой беда, дай ей покушать и спроси у неё совета. Поест куколка и поможет твоему горю, доченька.“³⁵

- mluvící věci: vrata, bříza

Ale bříza odpověděla:

„Deset let ti tady rostu a nikdy jsi mi větvičky ani provázkem nepodvázala – zato ona mi je orentlila hedvábnou stužkou, tak jsem ji pustila.“

Baba Jaga běžela k vratům.

„Má pevná vrata, zavřela jste se, chytla jste tu neposlušnou holku?“

Ale vrata jí odpověděla:

„Tolik let ti sloužíme a nikdy jsi nám do petlic ani vodu nenalila – zato ona nás hned namazala máslem, tak jsem ji pustila.“³⁶

А берёза ей в ответ:

„Я у тебя десять лет расту, — ты мои веточки верёвочкой не подвязала, а она меня ленточкой обвила. Я её и пропустила.“

Подбежала Баба-яга к воротам.

„Ворота мои крепкие, вы закрылись, задержали девку непосlušную?“

А ворота ей в ответ:

„Мы тебе сколько лет служили, — ты нам в петельки воды не подлила, а она нас сальцем смазала. Мы её и пропустили.“³⁷

³⁴ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

³⁵ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

³⁶ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

³⁷ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

5.6 Typické pohádkové postavy

5.6.1 Baba Jaga

Obrázek 1 - Václav Fiala. Baba Jaga. KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná.

Jaga je ve slovanské mytologii popisována jako dcera Vii, vládkyni Středního carství. Jaga byla mladá, krásná dívka a velmi schopná bojovnice. Jaga si podle úmluvy mohla vzít pouze toho, kdo ji v boji přemůže. Jako jediný to dokázal bůh Veles – ochránce umění. Po tomto sňatku se stala Jaga vládkyní Horního podzemního carství, které určovalo hranici mezi světem mrtvých a světem živých.

Podle legendy však byla na Jagu seslána kletba, která ji převrátila na stranu zla a vtiskla jí vlastnosti a vzhled, jak je známe dnes.

Vzezření Baby Jagy „Баба – Яга“ každý z nás zná. Štíhlá postava, dlouhé kostnaté ruce, v kterých dřímá kouzelné koště, na špičatém nosu nevábná bradavice. Na hrbatých zádech sedí její věrný černý kocour. V pohádkách je popisována jako stařena, která žije hluboko v lese v chaloupce na kuří nožce a požívá pocestné, a především malé děti. V pohádce O Finistovi, jasném sokolu z cyklu Krása nesmírná je Baba Jaga popisována takto: „V koutě na peci na deváté dlaždici leží Baba Jaga-kostlivá noha, pravé ucho položila pod sebe, levé na sebe a nos jí do stropu vrost.“³⁸

³⁸ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

Chaloupka na kuřích nožkách (*избушки на курьих ножках*). Tento výraz vzešel pravděpodobně ze slova *курной*.³⁹ Mystika je zde pravděpodobně spojována se slovanskými tradicemi pohřbívání zemřelých. Bývalo zvykem položit nebožtíka na dýmající hromadu stojící na sloupech, které se podobaly slepičím/kuřecím nohám. Uvádí se také, že pohádková chýše byla vlastně hrobka, ve které žije Baba Jaga. Její postava je obrazem slovanské bohyně smrti Mary. Jejím posláním mělo být pomoci člověku dostat se z jednoho světa do druhého.⁴⁰ Z pohádek je nám dobře známé již zažitě rčení: „*Chaloupko, chaloupko, obrať se k lesu zadem a ke mně předem!*“ «*Избушка — избушка, встань к лесу задом, ко мне передом!*»⁴¹ - O Finistovi, jasném sokolu.

Okolo příbytku Baby Jagy se nacházely zapíchané kůly a na nich lebky, kterým svítily oči. „*Vidí chalupu. Plůtek kolem ní je z lidských kostí, na plotě visí lidské lebky, místo vrat jsou lidské nohy, místo závor lidské ruce, místo zámku ostré zuby.*“⁴² Tento jev měl představovat hranici mezi světem živých a mrtvých. Když se někdo do chaloupky Baby Jagy dostal, mohl spatřit nohy mrtvých. A právě z této teorie vzniklo i její přízvisko: Baba Jaga, kostlivá noha. Můžeme se však také dočíst, že staří Slované nazývali Jagami ženy, které se staraly především o nemocné nohy druhých lidí. S tím souvisí i samo její jméno Jaga (*яга*), které pochází ze slova *яза* nebo také *язя*, což označuje nemoc, chorobu. Avšak podle lingvisty V. J. Proppa podstata Baby Jagy vychází z mytologického hlediska z hada. Původně tato postava měla lidskou hlavu a hadí tělo, tedy měla i hadí ocas. «*Яга, как правило, не ходит, а летает, подобно мифическому змею, дракону*»⁴³.

V ruských pohádkách se můžeme dočíst o železném moždíři, kterým se Baba Jaga přepravuje. Pro české pohádky se ustálil jako přepravní prostředek – koště. „*Náhle slyší, jak se celá země třese, celá se v základech chvěje, to Baba Jaga letí v moždíři, palicí se odráží, pometlem stopu zametá.*“⁴⁴ – O překrásné Vasilise.

³⁹ КУРНО́Й, -áя, -о́е. Отопляемый печью, не имеющей трубы. *Курная баня*. (*Малый академический словарь, МАС*). Синоним к словосочетанию «курные избы»: крестьянские, деревянные, бревенчатые избы.

⁴⁰ Dostupné z <http://kirmayak.ru/news/otkuda-v-skazki-prishla-izbush/> (04.07.2019)

⁴¹ "Баба — Яга, костяная нога". История возникновения сказочного персонажа. | STENA.ee. STENA.ee | Социальная сеть народной журналистики [online]. Dostupné z: <https://www.stena.ee/blog/baba-%E2%80%94-yaga-kostyanaya-noga-istoriya-vozniknoveniya-skazochnogo-personazha>

⁴² KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁴³ "Баба — Яга, костяная нога". История возникновения сказочного персонажа. | STENA.ee. STENA.ee | Социальная сеть народной журналистики [online]. Dostupné z: <https://www.stena.ee/blog/baba-%E2%80%94-yaga-kostyanaya-noga-istoriya-vozniknoveniya-skazochnogo-personazha>

⁴⁴ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

A jak se nám vrylo do paměti, že Baba Jaga pojídá malé děti? Dříve museli mladí lidé, kteří se stávali dospělými, složit těžkou zkoušku. Museli přečkat noc v hlubokém lese, nebo v jeskyni poblíž nějaké chatrče. Na splnění úkolu dohlížela jakási stará žena – kněžka. Říkalo se, že nejtěžší a nejstrašnější zkouška měla spočívat v tom, že ti, co ji podstupovali, měli být pohlceni jakýmsi přízrakem, monstrem a poté byli vzkříšeni. V každém případě měli zemřít, navštívit onen svět a potom znovu vstát a ožít.

Aby se však o této postavě nemluvilo jen ve špatném slova smyslu, v ději pohádky nikdy nedošlo k tomu, aby Baba Jaga upekla a snědla dítě či dospělého člověka.⁴⁵ Čarodějnice byla vychytralá a světaznalá, proto si ve většině případů chodili hlavní hrdinové pro radu do domku na kuří nožce. Když jí hlavní hrdinové dobře posloužili, dala jim i odměnu a pustila je domů. Tady je několik příkladů, kdy Baba Jaga podala pomocnou ruku a nechtěla nikomu škodit:

*„Baba Jaga mu dala jíst a pít, vypařila ho v lázni.“*⁴⁶ – Žabka carevna.

„Neboj se mne, děvče, a zůstaň tady. Když budeš v mém domě pečlivě pracovat, nepovede se ti špatně.“ ... Baba Jaga jí neubližovala. Jídla a pití mělo děvče do sytosti, spalo na měkkém loži.⁴⁷ – Dvě sestry.

*„Baba Jaga ji politovala, dala jí jíst a pít a uložila ji do postele.“*⁴⁸ – O Finistovi, jasném sokolu.

Chaloupka na kuřích nožkách má také svůj reálný prototyp u slovanských národů. Taková přístřeší se stavěla v lese a pocestní v nich mohli najít útočiště, ale i jídlo. Vchod byl vždy umístěn do cesty. Takový příbytek se stavěl na opracovaných kůlech, které chránily před vlhkem, vodou a nebezpečím⁴⁹.

⁴⁵ Баба-Яга - история персонажа, цитаты и фольклор - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/615-baba-iaga.html>

⁴⁶ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Dostupné z <http://kirmayak.ru/news/otkuda-v-skazki-prishla-izbush/> (04.07.2019)

5.6.2 Kostěj Nesmrtelný

Obrázek II - Václav Fiala. Kostěj Nesmrtelný. KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná.

konkrétně v pohádce Marja Morevna: „*Rychle skočil k černé komoře, otevřel ji, nakoukl – a tam na železných hácích visel Kostěj Nesmrtelný, spoutaný řetězy.*“⁵¹

Dnes známe tuto zápornou pohádkovou postavu jako jakéhosi čaroděje, který unáší ženy, aby se s nimi mohl oženit. Kostěj Nesmrtelný unášel převážně matky, které nakonec museli vysvobodit jejich synové. Tak je tomu například v pohádce *Kostěj Nesmrtelný* od Alexandra Afanasjeva. Stejně jako Baba Jaga, i Kostěj Nesmrtelný má co dočinění se světem mrtvých. Často je popisován jako jeho vládce. Kostěj je vykreslen jako stařík, oděný do tmavého šatu, z kterého trčí kosti. Jeho kůže je bledá, tenká a průsvitná, že je přes ni vidět jeho kostra a z obličeje mu vystupují oční bulvy. Čarodějův obličej hyzdí zamračené obočí a zahnutý nos. Někdy je vyobrazen jako samotná kostra. Každopádně je jeho osoba spojena s temnotou a smrtí. Ne nadarmo se říká: «*Кощей на что ни взглянет – все вянет. Кощей на скот – скотдохнет, Кощей на траву – трава сохнет*». „Na co Kostěj zrak obrátí, to usychá, obrátí zrak na dobytek, dobytek umírá, obrátí zrak na trávu, tráva usychá.“

Kostěj má několik dalších jmen. Jedním z nich je Karačun „*Карачун*“. Karačun byl slovanský bůh, který vládl v podsvětí a byl považován za ztělesnění smrti. Říkalo se, že právě Karačun je důvod, proč lidé umírali náhle a v mladém věku.⁵²

⁵⁰ Кощей Бессмертный — кто это такой. Культура.РФ. Портал культурного наследия, традиций народов России [online]. Copyright © 2013 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://www.culture.ru/s/vopros/koschey/>

⁵¹ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁵² Кем был Кощей Бессмертный на самом деле?. Издательство «Ломоносовъ» [online]. Dostupné z: <http://www.lomonosov-books.ru/izdatelstvo/o-nas-pishut/kem-by-l-koshchey-bessmertny-na-samom-dele/>

Nejčastěji se o něm píše v souvislosti s jeho duší – smrtí, kterou nenosí v sobě, ale je vždy někde ukrytá a chráněná co nejvíce živly – voda, země, zvířata, rostliny. „*Jeho smrt vězí ve špičce jehly, jehla ve vejci, vejce v kachně, kachna v truhličce a ta železná truhlice je sedmi řetězy přikována k vrcholku dubu.*“⁵³ Proto také Kostějovo přízvisko Nesmrtelný. Tato postava byla nezranitelná do té doby, než udatný hrdina našel jeho duši ve špičce jehly a tu zničil. Jehla nás přivádí ke spojitosti s amulety, kdy slouží jako prostředek k uhranutí.⁵⁴

5.6.3 Finist – jasný sokol

Obrázek III - Václav Fiala. *Finist - jasný sokol*. KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. *Krása nesmírná*.

Jméno *Finist* vzniklo přenesením původně řeckého slova fénix «*феникс*». Fénix je bájný pták, o kterém je známo, že zemře zapálením sebe samého a ze svého popela se znovu narodí. Jeho slzy jsou léčivé. Svým vzezřením nápadně připomíná nám bližšího ptáka Ohniváka.⁵⁵

Přízvisko *sokol* je v přeneseném slova smyslu označení pro chlapíka, junáka či hrdinu «*молодец*». Obecně je tak nazýván někdo, kdo je mladý a v něčem nadaný či úspěšný. Sokol jako zvíře byl a stále je velmi oblíbeným, co se týče chovu. Sokol se vyznačoval skvělým zrakem, kterému nic neunikne. Často byl používán při lovu, jako pomoc jak ve vzduchu, tak na zemi.

⁵³ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. *Krása nesmírná*. Op.cit.

⁵⁴ Кощей Бессмертный - история, фильмы, актер, бессмертие - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/1318-koshchei-bessmertnyi.html>

⁵⁵ Финист — Ясный сокол. Тайны славянских богов [Мир древних славян. Магические обряды и ритуалы. Славянская мифология. Христианские праздники и обряды]. Раздел: История [online]. Dostupné z: <https://history.wikireading.ru/70638>

Finist – jasný sokol „*Финист - Ясный сокол*“ je v pohádkách představován jako kladná postava. Jeho nadpřirozené schopnosti spočívají v proměně v sokola a naopak. Jeho pírkó je taktěž kouzelné a dokáže vyplnit všechna přání. Finist – jasný sokol je zamilovaný do mladé dívky, které pomáhá a po nocích ji navštívuje. Jak to však v pohádkách bývá, nikdy nejde všechno hladce.⁵⁶ „*Zlé sestry tenkrát nabodaly do okna křížem krážem ostré nože a dolů napíchaly jehly. Přiletěl Finist, jasný sokol, narazil na nože, prsa si poranil, křídélka pořezal, nohy si zkrvavil.*“⁵⁷

Proto musí jeho milovaná projít celý svět, aby Finista zachránila a získala zpět.

5.6.4 Žabka carevna

Obrázek IV - Václav Fiala. Žabka-carevna. KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná.

S Žabkou carevnou se můžeme poprvé setkat v báji, která vznikla v době Herodota. Nese název Pověst o žabce a bohatýru «*Сказ о лягушке и богатыре*». Tato báj vypráví o hrdinovi, který hledal ztraceného koně. Našel ho v jeskyni a spolu s ním i tajuplnou a krásnou bytost, napůl had, napůl žena. Ta mu slíbila, že koně vydá

s podmínkou, že si ji vezmu za ženu. Z tohoto vztahu se narodili tři synové – Skif, Anafis a Gelon. Jejich otec jim uložil zkoušku, a to vybrat si ženu pomocí vystřeleného šípu. V průběhu let se božská postava hadí ženy změnila na Žabku-carevnu.⁵⁸

⁵⁶ Финист ясный сокол | Древние боги и герои. Древние боги и герои - современный портал по мифологии. [online]. Copyright © 2013 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://drevniebogi.ru/finist-yasnyiy-sokol/>

⁵⁷ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁵⁸ «Царевна-лягушка»: уроки верности, почтения и успешного брака от Василисы и Ивана | Статьи на inVictory. Мегпортал христианских ресурсов inVictory [online]. Copyright © 2021 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://www.invictory.org/articles/reviews/books/2797-tsarevna-lyagushka-uroki-vernosti-pochteniya-i-uspeshnogo-braka-ot-vasilisy-i-ivana>

I Žabka v souboru pohádek Krása Nesmírná vystupuje jako důležitá pohádková postava. Řadí se na stranu dobra. Pohádka začíná tím, že ruský car žádá své tři syny, aby se oženili. Kam dopadne jejich šíp z luku, tam si mají hledat svou budoucí ženu. Dva starší bratři si přivedou bohaté, ale nešikovné nevěsty. Nejmladšímu bratru dopadl šíp do lesa, k zelené žabce, která mluví lidským hlasem. I přesto si ji Ivan-carevič vzal. Car zadává svým snachám různé úkoly. Mají upéct chleba, utkat koberec. Jednoho dne car uspořádá hostinu, na které chce poznat ženy svých synů. Žabka se promění v ženu - Krásu Nesmírnou. Ivan-carevič chce, aby zůstala ženou navždy, a proto spálí její žabí kůži. Jakmile to Žabka zjistí, zmizí do carství Kostěje Nesmrtelného. Ivan-carevič musí projít celý svět, aby svou milou vysvobodil. V této pohádce se Ivan setkává s Babou Jagou, která, jak jsem popisovala výše, neplní funkci záporné postavy. Právě naopak. Ivanovi pomůže a poradí. Nakonec se Ivan-carevič musí dostat ke Kostějově duši a zničit ji. Jedině tak ho může zabít. (viz kapitola 5.2 Kostěj Nesmrtelný). Nakonec vše dobře dopadne a carevič si odvádí svou ženu domů.

Žába má symbolizovat křesťanství, úrodu a nový život. To dokládá pasáž z pohádky, kdy Žabce carevně z jednoho rukávu vyletí labutě ze zbytků kostí od hostiny a máchnutím druhé ruky se vytvoří jezero z vína, které si nalila do druhého rukávu.⁵⁹

*Šla tančit i carevice Vasilisa. Pluje jako páv. Mávne levou rukou, rozlije se jezero. Pohne pravou rukou, po jezeru plují bílé labutě.*⁶⁰

*Вышла и царевна Василиса. Она павой пльвёт, левой рукой махнёт — станет озеро. Поведёт царевна правой рукой — поплывут по озеру белые лебеди.*⁶¹

⁵⁹ Царевна-лягушка - биография персонажа, главные герои, образ, характер - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/2603-tsarevna-liagushka.html>

⁶⁰ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁶¹ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

5.6.5 Drak Smrtihlav

Strašlivý drak Smrtihlav „Змей Горыныч“ se v ruských pohádkách objevuje většinou

Obrázek V - Václav Fiala. Drak Smrtihlav. KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná.

se třemi hlavami, ale není to podmínkou, může jich mít šest, devět i dvanáct. Je považován za zápornou postavu, která sužuje lid v carství. Jeho domovem jsou hory, což je patrné již z jeho ruského pojmenování. Přibližuje nám to drakův charakter – silný, velký, nezničitelný. Tyto bájně hory nesou název „Сорочинские горы“. Nacházely se za hranicemi staré Rusi.

Jeho doupe symbolizovalo okolní nepřátele, kteří představovali pro Rusy problémy, vykořisťování a války. Existuje však i varianta vodního draka, který přebývá v moři. Jeho doupe může být pusté, prázdné a bez života, nebo naopak může zářit zlatem, takže Smrtihlav oplývá nezměrným bohatstvím. Blízko místa, kde Drak Smrtihlav pobývá, protéká ohnivá řeka, která opět představuje jakousi hranici mezi světem živých a světem mrtvých. Na ilustracích je viděn s blanitými velkými křídly, i když není nikde přesně popsáno, že je jimi drak vybaven. Dále je popisován jako stvůra s měděnými drápy a dlouhým ocasem, který je zakončen do tvaru šípu. I počet ocasů není přesně stanoven. V některých pohádkách jich má Drak Smrtihlav až sedm. Jeho hlavním charakteristickým prvkem kromě několika hlav je dovednost – chrlení ohně. Typickým rysem Draka Smrtihlava je unášení mladých dívek, trýznění celého carství, zapalování vesnic a úrody. V pohádce se vždy najde udatný bohatýr, který celé carství od draka trýznitele zachrání a vezme si krásnou dívku, která měla být drakovou další obětí. Draka Smrtihlava může hlavní hrdina porazit jedině tak, že mu odřízne všechny hlavy, či ho zasáhne přímo do srdce. Postava Draka Smrtihlava je tak záporná, že ani zem nechce vsakovat jeho černou krev. Nevyhnutelná smrt draka je přeneseným označením pro vítězství Rusů nad okolními nepřáteli.

Jižní Slované považovali draka (nápodoba ztělesnění hada) za vzdušného démona, kterému přinášeli řadu obětí, i těch lidských. Právě had byl slovanským lidem chápán jako převtělení d'ábla, který nepřináší nic dobrého. Stal se symbolem zla, mazanosti a důvodem morálního pádu člověka.⁶²

O tom, že jsou na něj obyvatelé Ruska právem hrdí a považují ho za jednoho z typických postav ruské pohádky, svědčí ohromná betonová socha Draka Smrtihlava, která měří téměř patnáct metrů, byla vytvořena před čtyřmi lety ukrajinským sochařem Vladimírem Kolesnikovem a nachází se v parku poblíž obce Kamenka v Lipecké oblasti⁶³

5.6.6 Hloupý Ivánek

Obrázek VI - Václav Fiala. Hloupý Ivánek.
KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná.

Hloupý Ivánek je ústřední postavou většiny pohádek. Jak už jeho jméno napovídá, mnoho rozumu nepobral, je líný, doma nepomáhá, neuklízí, věčně leží na peci, přesto má však dobré srdce a je považován za kladou postavu, která dojde svému štěstí. Z pravidla má dva straší bratry, kteří jsou jeho pravým opakem, rodiče je upřednostňují před nejmladším bratrem, ale nikdy nedosáhnou svého cíle.

Žil jednou jeden stařeček a stařenka a ti měli tři syny: dva byli chytrí, ale třetí byl hloupý Ivánek. Chytré syny měla stařenka ráda, čistě je oblékala, podstrojoval jim, jenom Váňuška chodil ve špinavé košili a chroupal tvrdé kůrky.⁶⁴

⁶² Змей-Горыныч PR в славянской мифологии. Обложка электронной энциклопедии «PR в мифологии» под редакцией д.ф.н. Е.А. Осиповой [online]. Copyright © 2013 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <http://mifologia.osipova-pr.com/soderjanie/slavyane/zmeigorynych>

⁶³ Змей Горыныч - история персонажа, рисунки, фильмы, Добрыня Никитич - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/1317-zmei-gorynych.html>

⁶⁴ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

*Жили-были дед да баба, и было у них три сына: два умных-разумных, а третий Иванушка-дурачок. Разумных баба любила, чисто одевала, вкусно кормила, а Ванюшка в чёрной сорочке ходил, чёрствую корку грыз.*⁶⁵

Navenek působí jako velmi hloupý člověk, v průběhu pohádky však tuto stěžejní vlastnost odstraní a stává se z něj ideální chrabří hlavní hrdina. Za své naivní a dobře míněné chování se mu dostává vždy nějaké odměny či výhody. Díky kouzelným předmětům splní všechny úkoly, a nakonec dostává za manželku carevici. Ivánek nikdy neprahne po bohatství, království nebo slávě. Tím naplňuje ideály nechamtivého člověka, který jen díky svému dobrému nitru dojde k úspěchu a vítězství.⁶⁶

5.6.7 Vasilisa Přemoudrá/Překrásná

Obrázek VII - Václav Fiala. Vasilisa Překrásná. KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná

Jméno Vasilisa pochází z řečtiny a znamená *manželka cara* „жена царя“ nebo *carevna* „царица“. Jméno se na území Ruska poprvé objevilo ve třináctém století. Avšak hlavní hrdinka a zápletky s ní spojené existovaly tisíce let předtím.⁶⁷

V zásadě tato dívka vystupuje v pohádkách jako nastávající manželka hlavního hrdiny, ať už je to Ivan-carevič nebo hloupý Ivánek. Vždy je tato hlavní hrdinka zachráněna a poté za zachránce provdána. Vasilisa Přemoudrá „Василиса Премудрая/Прекрасная“ je zosobněním krásy, skromnosti, chytrosti, laskavosti a dobra. Autoři pohádek nepopisují do detailu vzhled, kromě nebyvalé krásy, nebo oděv Vasilisy. Zaměřují se především na její

⁶⁵ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

⁶⁶ Иванушка-дурачок PR в славянской мифологии. Обложка электронной энциклопедии «PR в мифологии» под редакцией д.ф.н. Е.А. Осиповой [online]. Copyright © 2013 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <http://mifologia.osipova-pr.com/soderjanie/slavyane/ivanushka>

⁶⁷ Василисы Прекрасная и Премудрая — как они появились?. Культура.РФ. Портал культурного наследия, традиций народов России [online]. Copyright © 2013 [cit. 24.04.2021]. Dostupné z: <https://www.culture.ru/s/vopros/vasilisa/>

charakterové vlastnosti.⁶⁸ Vasilisa Přemoudrá/Překrásná v některých pohádkách vystupuje jako dcera mořského cara, obdarovaná kouzelnými schopnostmi. Pomáhá careviči dostat se z vodního království a společně unikají před krutým trestem mořského cara. Jindy Vasilisa představuje nejkrásnější z dcer zlé macechy, kdy dívka musí plnit těžké každodenní úkoly. Zlé sestry ji nakonec vyženou do lesa pro oheň k Babě Jaze, od které dívka šťastně utíká. V této pohádce se Vasilisa provdá za mladého careviče. Podle V. J. Proppa je tato postava důkazem dávného matriarchátu. Vasilisa v pohádkách vystupuje jako hlavní postava a je to ona, kdo překoná všechny nástrahy a sama si se vším poradí.⁶⁹

Vasilisa Přemoudrá také vystupuje jako carevice začarovaná do podoby žabky v pohádce Žabka carevna, tam se dostává do područí Kostěje Nesmrtelného. Vysvobodí ji Ivan carevič.

5.6.8 Marja Morevna

Obrázek VIII - Václav Fiala. Marja Morevna. KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná.

Marja Morevna „Марья Моревна“ se v pohádkách objevuje jako vládkyně – válečnice. Zastupuje kladnou postavu. Je hrdá, odvážná, statečná, chytrá a velmi krásná. Svého budoucího muže si vybírá ona sama, taky on musí splňovat určité vlastnosti chrabrého

⁶⁸ Василиса Премудрая - история персонажа, образ, сказки, костюм - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 24.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/1424-vasilisa-premudraia.html>

⁶⁹ Василисы Прекрасная и Премудрая — как они появились?. Культура.РФ. Портал культурного наследия, традиций народов России [online]. Copyright © 2013 [cit. 24.04.2021]. Dostupné z: <https://www.culture.ru/s/vopros/vasilisa/>

bohatýra. Tato postava je známá z mnoha legend, kde však vystupuje i pod jinými jmény, například: „Синеглазка, Белая Лебедь Захарьевна, Усоньша-богатырша“.

V lecčem nám může Marja Morevna připomínat Vasilisu Přemoudrou/Překrásnou. Rozdíl můžeme najít v jejich povahách. Vasilisa je klidná, mírumilovná dívka, zatím co Marja Morevna je od základu válečnice. Některé atributy mají společné, a to především nebyvalou krásu a budoucího muže – Ivana careviče. Její sílu můžeme pozorovat v pohádce se stejnojmenným názvem, kdy Marja Morevna drží ve svém paláci přikovaného Kostěje Nesmrtelného mohutnými řetězy. I to podporuje teorii známého lingvisty V. J. Proppa, který ve svých studiích poukazuje na znaky dávného matriarchátu, který se do našeho povědomí dostává právě prostřednictvím pohádek.

Alexandr Nikolajevič Afanasjev popisuje ve své sbírce «Заветные сказки» Marju Morevnu jako ženu, která má už podle jména kladný vztah k moři. Válečnice žije o samotě na vzdáleném ostrově. Jedním ze znaků je také absence mužů v přítomnosti Marji. Její služebnictvo se skládá pouze s žen. Muže můžeme spatřit až na bitevním poli, po jejím boku.⁷⁰

Dalšími typickými pohádkovými postavami v publikaci Krása nesmírná jsou: car, carevna, carevič, carevice, pták Mogul, kůň Zlatohřívák, pták Ohnivák.

Na těchto příkladech můžeme vidět, jak se v ruských pohádkách hlavní postavy prolínají, ale jejich typické vlastnosti zůstávají. Kostěj Nesmrtelný vždy bude záporná postava a Vasilisa zůstane postavou kladnou. Můžeme si povšimnout dalšího znaku pohádky, kdy **postavy jsou „černobílé“**. To znamená, že se v průběhu děje nemění jejich vlastnosti, ani jejich předurčení.

5.7 Boj dobra a zla, šťastný konec

V každé pohádce najdeme záporné a kladné postavy, které mezi sebou bojují. Víme, že vždy **zvítězí dobro nad zlem**, zlo je po zásluze potrestáno a pohádka končí šťastně,

⁷⁰ Марья Моревна - биография русской богатырши, образ и характер, автор - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 24.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/2782-maria-morevna.html>

většinou svatbou a svatební hostinou, má tudíž **šťastný konec**. Vymezení dobra a zla je pro dětského čtenáře velmi důležité jako průprava a ponaučení do života.

6 Rozbor textu

V této kapitole jsem se zaměřila na jazykový rozbor souboru pohádek Krása Nesmírná (Ненаглядная красота). Dílo bylo vydané roku 1977 Lidovým nakladatelstvím v Praze. Soubor pohádek přeložila Zdeňka Psůtková. Ilustrace k pohádkám pořídil Václav Fiala.
Všechny příklady a ukázky pramení právě z této publikace.

Krásna Nesmírná, Ruské lidové pohádky obsahuje celkem 23 pohádek:

Dva Ivanové - *Два Ивана*

O věrném vraníkovi - *Сивка-Бурка*

Kuzma Brzobohatý - *Кузьма Скоробогатый*

O měděném, stříbrném a zlatém carství - *Медное, серебряное и золотое царства*

Marko Boháč a Vasil Nuzák - *Марко Богатый и Василий Бесчастный*

O překrásné Vasilise - *Василиса Прекрасная*

Létající koráb - *Летучий корабль*

Žabka carevna - *Царевна-лягушка*

O stříbrním talířku a šťavnatým jablíčku - *Серебряное блюдечко и наливное яблочко*

Bílá kachnička - *Белая уточка*

Dvě sestry - *Две сестры*

Kulihrášek - *Покатигорошек*

Mořský car a Jelena Přemoudrá - *Морской царь и Елена Премудрая*

Člověk s měděným čelem - *Медный лоб*

O Medvídku, Vousáčovi, Horinovi a Dubinovi - *Медведко, Усыня, Горыня и Дубыня*

Marja Morevna - *Марья Моревна*

Carevič Ivan a šerý vlk - *Иван-царевич и серый волк*

Sviňka Zlatoštětinka - *Свинка — золотая щетинка*

O Finistovi, jasném sokolu - *Финист — ясен сокол*

Krásná Marja Zlatovlasá a Váňuška - *Марья-краса — долгая коса и Ванюшка*

Po kolena zlaté nožky, po lokty stříbrné ručky, na každém vlásečku třpytivou perličku - *По колени ноги в золоте*

Sedm Simeonů – sedm pracovníků - *Семь Симеонов — семь работников*

Krása Nesmírná - *Ненаглядная Красота*

6.1 Srovnání staršího a novějšího vydání s ruským originálem

K rukám se mi dostal i nový výtisk z roku 2017, který převyprávěla Karina Vartanian⁷¹. Ilustrace zůstaly stejné, jejich autorem je Václav Fiala. Co se však výrazně změnilo, je samotný text pohádek. Popisování krutosti (viz kap. 6.2) téměř vymizelo, pasáže byly nahrazeny umírněnější formou. A celkově přibyly textové pasáže, které v originálu postrádám. Verze z roku 2017 obsahuje pouze sedmnáct pohádek. Chybí pohádky: Dva Ivanové, Kuzma Brzobohatý, Člověk s měděným čelem, Sviňka Zlatoštětinka, Po kolena zlaté nožky, po lokty stříbrné ručky, na každém vlásečku třpytivou perličku, Sedm Simeonů – sedm pracovníků. Některé názvy pohádek jsou pozměněny, jako například pohádka s názvem Krásná Marja Zlatovlasá a Váňuška (*Марья-краса — долгая коса и Ванюшка*). V novější verzi je použit překlad jiný: Dlouhovláska Marja-Kráska. Stejně jako pohádka Dvě sestry, v originále *Две сестры*, je ve verzi z roku 2017 uveden název – Dívka ve studni.

Následující ukázka z pohádky Marja Morevna pochází z novějšího výtisku z roku 2017. Druhý příklad je z publikace vydané v roce 1977. Poslední ukázka je originál Krásy nesmírné.

„Děkuji ti, Fjodore Tugarine! Ted' po věky věků Marju Morevnu neuvidíš! Ale za to, že jsi mně, Kostějovi Nesmrtelnému, vodu podal dvakrát ušetřím tvůj život, na potřetí tě však bez milosti zabiju! Pokud o svůj život stojíš, raději se mi vyhni!“

⁷¹ VARTANIAN Karina. Krása nesmírná. Československý spisovatel, s.r.o Brno, 1917., 212 s.

Ozval se strašlivý lomoz a Kostěj byl z podzemí pryč.

Zrovna v tu dobu se Marja Morevna vrátila domů. Už stála před zápražím, když ji Kostěj popadl a odvedl do svého carství. Fjodor Tugarin se hořce rozplakal:

„Proč jsem Marju neposlechl! Zlé neštěstí jsem způsobil!“

Ale neplakal dlouho: slzy stejně nepomohou – tak si všechno nachystal a vydal se na dalekou pouť.

„Ať třeba projdu celý svět, ale svou Marju Morevnu najdu!“

Jel a jel, dlouho nebo krátce, pohádka se rychle povídá, ale cesta pomalu ubíhá... Nakonec přijel k paláci. U paláce roste dub a na tom dubu sedí Havran. Havran poznal švagra, udeřil sebou o zem a stal se černovlasým mládencem.⁷²

A sotva vypil třetí vědro, vrátila se mu bývalá síla, škulbl řetězy a všech dvanáct přerval.

„Děkuji ti, Fjodore Tugarine! Po věky věků Marju Morevnu neuvidíš!“

Vyrazil okno a vyletěl na svobodu . . . Cestou dohonil Marju Morevnu a odvedl ji do svého carství. Hořce, přehořce zaplakal Fjodor Tugarin, všechno si nachystal a vydal se na dalekou pouť.

„Ať třeba přijdu o život, jen když svou milovanou ženu vysvobodím.“

Tak šel den, tak bloudil měsíc, až najednou spatřil dub, na kterém seděl jasný sokol. Sokol sebou udeřil o zem a proměnil se v dobrého mládence.⁷³

„Спасибо, Фёдор Тугарин! Не видать тебе Марью Моревну во веки вечные.“

Выбил рамы из окон прочь и на волю вылетел; нагнал на дороге Марью Моревну и в своё царство уволок. Горько-горько заплакал Фёдор Тугарин, снарядился и пошёл в путь-дорогу.

„Жив не буду, а отыщу жену любимую.“

⁷² VARTANIAN, Karina. Krása nesmírná. Ilustroval Václav FIALA. [Praha]: Československý spisovatel, 2010. ISBN 978-80-87391-52-5.

⁷³ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

*Вот он день идѣт и месяц бредѣт; вдруг видит: дуб стоит, на дубу ясный сокол сидит; ударился ясный сокол оземь, сделался добрым молодцем.*⁷⁴

Na ukázkách si můžeme všimnout, že překlad staršího vydání ve značné míře odpovídá originálu. U novějšího překladu přibyly pasáže, které se v originálu neobjevují. Autor si pohrává s dějem. Jako příklad nám poslouží fakt, že v originálu a ve verzi z roku 1977 se před Fjodorem Tugarinem jako první objeví sokol. V publikaci z roku 2017 potkává hlavní hrdina nejdříve krkavce.

Takovýchto změn si můžeme všimnout v celém svazku z roku 2017.

6.2 Ruská tematika v publikaci *Krása Nesmírná*

6.2.1 Cопy

Pro ruské ženy jsou typickým účesem cопy. V pohádce *Krása Nesmírná* se s tímto prvkem hojně setkáváme:

*Jedinou Mášinou ozdobou je rusý cоп, až k zemi dosahá a květiny hladí!*⁷⁵

*Вся краса у Маши — русая коса, до земли падает, цветы задевает.*⁷⁶

*Cоп золотých vlasů sahal jí až k pasu, ...*⁷⁷

*...русая коса до пояса...*⁷⁸

Neprovdané dívky nosily jeden cоп, vdané ženy si pletly dva cопy. Tyto dva cопy si ženy zaplétaly kolem hlavy, nebo je svázaly stužkou, aby se dala lépe nasadit pokrývka hlavy. Jakmile se žena vdala, nikdo, kromě manžela, nesměl vidět její cопy. Věřilo se, že v cопech je síla. Jeden cоп symbolizoval život ženy a druhý vyjadřoval budoucí děti.

⁷⁴ Читать онлайн электронную книгу *Ненаглядная красота* - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

⁷⁵ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. *Krása nesmírná*. Op.cit.

⁷⁶ Читать онлайн электронную книгу *Ненаглядная красота* - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

⁷⁷ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. *Krása nesmírná*. Op.cit.

⁷⁸ Читать онлайн электронную книгу *Ненаглядная красота* - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

Když měla dívka v copu spletenou jen jednu stuhu, znamenalo to, že je nezadaná a ani nemá nápadníka či budoucího ženicha. Jestli se však v copu objevily dvě stuhly od středu zapletené, znamenalo to, že dívka je sice neprovdaná, ale je již zaslíbená mládenci a oba mají požehnání rodičů.

Copy byly pro ženy tak důležitou součástí, že jediný, kdo je mohl rozplést byly ony samy nebo jejich muž. Zdravé, krásné a dlouhé vlasy představovaly silnou ženu a v očích mužů se jevila jako vhodná budoucí manželka.⁷⁹

6.2.2 Ostrov Bujan

Tento název pochází z ruského slova „buj“, což znamená ostrov, kde je možno zakotvit loď.⁸⁰ Podle jiné verze toto označení znamená ostrov Rujána, kde se nacházelo centrum pohanství baltských Slovanů. Archeologové se domnívají, že zde byla největší pohanská svatyně, o čemž napovídají staré ruiny chrámů a obětní svatyně.⁸¹

*Všech deset kamarádů usedlo tedy do létajícího korábu a po moři, po oceánu pluli k ostrovu Bujanu.*⁸²

*Сели тогда все товарищи на летучий корабль и поплыли по морю-окияну к острову Буяну.*⁸³

*Za devatero horami, za devatero řekami, v jednom carství, na jednom panství, na moři oceánu, na ostrově Bujanu, roste dub zelený, pod tím dubem vůl pečený a ten vůl má v boku nůž nabroušený.*⁸⁴

⁷⁹ Для чего русской девушке коса | Русская семерка. Русская семерка | История, наука, культура, психология, здоровье и развлечения. [online]. Copyright © [cit. 18.04.2021]. Dostupné z: <https://russian7.ru/post/7-faktov-o-russkoj-kose/>

⁸⁰ POLÍVKA, Jiří. Slovanské pohádky: [Les contes populaires slaves. V Praze: Slovanský ústav, 1932. Práce Slovanského ústavu v Praze.

⁸¹ Остров Буян – где он?: историческая правда России от РВИО - История России. Федеральный портал Истории России - История России [online]. Copyright © 2013 [cit. 18.04.2021]. Dostupné z: <https://histrf.ru/read/articles/ostrov-bujan-ghdie-on>

⁸² KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁸³ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

⁸⁴ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

*В некотором царстве, в некотором государстве, на море-окияне, на острове Буяне растёт дуб зелёный, под дубом бык печёный, у него в боку нож точёный.*⁸⁵

Podle pověsti je na ostrově Bujanu uložena magická síla, která dodává hlavním hrdinům odvalu a pomáhá jim porazit zlo. Na tomto ostrově roste dub, v jehož větvích se skrývá smrt Kostěje Nesmrtelného. Také se říká, že na Bujanu je uložen posvátný kámen Alatur, který představuje střed světa. Kdo ho najde, tomu se splní všechna přání.⁸⁶

6.2.3 Bříza

Ruské slovo bříza „берёза“, které vzniklo v sedmém století, má kořeny ve slovech „белизна“ a „белый“. Lingvisté spojují slovo bříza „берёза“ se slovem chránit „беречь“. Dalším faktem je, že pohanští Slované uctívali bohyni jménem „Берегиня“. Tato bohyně byla matkou všech duchů, představovala příchod jara, a právě bříza byla jejím symbolem. Právě v pohádkách, bylinách a legendách je žena připodobňována k bříze.

*Carevna byla krásná jako břízka na palouku, bělolící, kadeřavá, ...*⁸⁷

*Хороша была царица, — словно берёзка на поляне, — и бела, и кудрява, ...*⁸⁸

Bříza je v Rusku velmi oblíbeným stromem. Staří Slované považovali břízu za dar bohů, má symbolizovat světlo, ženskost, něhu a čistotu. Věřili, že tento strom splní všechna jejich přání. Dívky břízy zdobily stužkami ze svých copů. Z březových proutků pletly věnce, které házely do řeky. Pokud věneček klesl ke dnu, znamenalo to, že se dívce její přání

⁸⁵ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

⁸⁶ Остров Буян – где он?: историческая правда России от РВИО - История России. Федеральный портал Истории России - История России [online]. Copyright © 2013 [cit. 18.04.2021]. Dostupné z: <https://histrf.ru/read/articles/ostrov-buian-ghdie-on>

⁸⁷ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁸⁸ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

nesplní, nebo že v daný rok umře. Pokud však doplaval až na druhý břeh, znamenalo to, že dívčina láska najde vysněného chlapce.

Těhotné ženy prosily břízy o pomoc, aby porod proběhl bez komplikací a dítě bylo zdravé a silné. Téměř všude v Evropě se kolébka dělala z březového dřeva.

Naši předkové věřili, že březové větve přináší do domu štěstí a zajišťuje dobrou úrodu. Nechávali je na půdách, aby do chalupy neuhodil blesk a na polích, aby úrodu nezničili škůdci. Březové větve se přidávaly do stravy kravám, aby dojily více mléka a byly zdravé.

O vzniku břízy se vypráví legenda. Kdysi dávno lidé zapomněli na dobrotu a lásku. Začali si navzájem lhát, klamat, v hlavách se jim zrodily černé myšlenky, ve svých srdcích měli černé pocity. Zemi se nežilo dobře, byla pokrytá kůrou lží a závistí. Ze shora na Zemi shlíží dcera Nebe. Její čisté bílé srdce nevydrželo takovou hrůzu, která se na Zemi děla, a rozpadlo se. Jeho úlomky dopadly na Zemi, dopadly na lidi, kteří se tímto očistili. Dopadly na stromy, které zbělaly. A tak vznikla bříza. Od těch dob se říká, že bříza je kouskem nebe.⁸⁹

6.2.4 Jídlo a pití

V souboru pohádek se dále objevují typické pokrmy ruské kuchyně. Jako například **piroh**, **mazanec**, **zelná polévka**. Z nápojů se zde můžeme dočíst o **medovině**.

*Jen to dořekl, hned se na ubrousku objevily **pirohy**, koláče s mazáním, uzené maso a **polévka zelná** i kaše ovesná, medem slazená.⁹⁰*

*Только сказано — как на скатерти и **пирог**и, и калачи, и с мясом **щи**, и окорок свиной, и кисель овсяной.⁹¹*

⁸⁹ Берёза. Легенды и мифы. | Центральный ботанический сад. Центральный ботанический сад НАН Беларуси [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <http://cbg.org.by/ecotrail/kollekciya-drevesnykh-rasteniy/beryoza-povislaya/beryoza-legends>

⁹⁰ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁹¹ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

Slovo **piroh** „*nupoz*“ je odvozené od slov „*nup*“ a „*nupuesctvo*“, tedy hodování či slavnostní hostina. Z toho lze usuzovat, že pirohy byly pokrmem, který se připravoval o různých svátcích a významných dnech.

Dívky se od raného věku učily, jak pirohy správně péct. Pirohy na stole představovaly bohatství v domě. Podle starého zvyku musela dívka druhý den po svatbě napéct pirohy, aby se ukázalo, jak bude šikovná a dovedná nastávající hospodyně.

Historici hovoří o tom, že pirohy se dříve pekly výhradně s masovou náplní. Přitom kůrka měla svou vlastní formu a pekla se do takového stupně, že se nedala jíst. Rusko je jediný národ, kde existuje nejvíce druhů těsta pro tento pokrm. A jako náplň se používá nepřeberné množství potravin.⁹² Dnes známe pirohy jak na slany způsob, tak i na sladko.

Zelná polévka „*щи*“. Historici se domnívají, že „*щи*“ je odvozené ze slova „*сѣти*“, což znamená horká zapražená polévka, ochucená kapustou a šťovíkem.

Historie tohoto pokrmu začíná ve staré Rusi v devátém století. Přísadami byl šťovík, tuřín a další zelenina. Na konci desátého století Rusové objevili (z Byzance) bílé zelí, které se stalo součástí zelné polévky.

Zelná polévka byla oblíbená jak u stolů chudých lidí, tak i u bohatých, nechyběla ani v carských palácích. Dnes se do tohoto pokrmu přidává více zeleniny, jako například mrkev, sladká paprika, brambory, tuřín, cibule a různá koření.⁹³

Medovina „*мёд*“ je kvašený alkoholický nápoj, jeho hlavní ingrediencí je med a voda.

*Taky jsem na té svatbě byl, medovinu i víno pil,...*⁹⁴

*И я на свадьбе был, мёд, вино пил*⁹⁵

⁹² Вкусная история появления русских пирогов! [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.piroginavdnh.ru/article/vkusnaya-istoriya-poyavleniya-russkih-pirogov>

⁹³ Щи: история возникновения, почему их так назвали, пословицы и поговорки, виды щей. ВамСуп.ру [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://vamsup.ru/interesnoe/shhi-istoriya-vozniknoveniya.html#i>

⁹⁴ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁹⁵ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

Legenda praví, že v posmrtném světě místo řeky teče med. Včely byly považovány nejen za užitečné sběratele medu, ale lidé je chápali jako prostředníky mezi bohy a smrtelnými lidmi. Alkoholický nápoj z medu se pil jen výjimečně o svátcích, při svátečních hostinách a pohřbech.

Výroba dobré medoviny byla zdlouhavá. Tento nápoj se uchovával ve speciálních sudech, určených přímo pro medovinu. Pod zemí se skladovala až patnáct let. Přípravoval se zředěním medu vroucí vodou, přidal se chmel a koření.

Medovina se dávala vojákům před bitvou, aby nabrali sílu a povzbudili imunitu. Nápoj z medu podporuje správné trávení, stimuluje imunitní systém. Smícháním se skořicí se doporučuje jako lék na kocovinu. „*После приема медовухи ни голова не болит, ни кости не ломают.*“ Zkrátka a dobře, medovina je pro Rusi lék na všechny nemoci.⁹⁶

6.2.5 Typická ruská jména

V Kráse Nesmírné se setkáváme s hlavními hrdiny, kteří nesou typická ruská jména. Dočíst se můžete o jejich zdrobnělinách či přechýlených pojmenováních.

Ivan – Ivánek – Ivánuška – Váňa – Vaňka – Váňuška, Petr, Fjodor, Bulat, Vasil – Vasilij – Vasilisa, Nastaska – Nastěnka, Kateřina, Mášenka, Olga, Anna, Marja

Právě v pohádkách nalézáme i takové typy jmen, které o dané postavě něco vypovídají. Například:

Medvěd Všeckosněd – Медведь-толстопят

Vlk Šedivec – Волк-серый бок

Drak Smrtihlav - Змей Горыныч

Kuzma Brzobohatý a jeho zdrobnělina Kuzmíček – Кузьма Скоробогатый, Кузенька

krásná Marja Zlatovlasá – Марья-краса - долгая коса

Marko Boháč – Марко Богатый

⁹⁶ Медовуха и её история. Медоварение. Мёд с пасеки Старчевских. Сибирский мёд. Мёд в Красноярске [online]. Dostupné z: <https://24medok.ru/medovuxa-i-eyo-istoriya-medovarenie/>

Vasil Nuzák – Василий Бесчастный

Jelena Překrásná – Елена Прекрасная

Jelena Přemoudrá – Елена Премудрая

Vasilisa Překrásná – Василиса Прекрасная

Krása Nesmírná – Ненаглядная Красота

...dceru tří matek, vnučku tří babiček, sestru devíti bratrů.⁹⁷ - ...трёх маток дочку, трёх бабок внучку, девяти братьев сестру.⁹⁸

6.3 Krutost

Pro ruské pohádky je typická nebývalá krutost, která je často popisována do detailů. V tomto ohledu se velmi podobají německým pohádkám od bratří Grimmů. To všechno pravděpodobně pramení z dávných pohanských let, kdy legendy a pověsti vnikaly.⁹⁹

Obrátil koně do pole širého, ale když jel kolem bratří, přetáhl je bičem.

Drak zalezl do slámy, ale sestra Liška slámu podpálila, a tak shořel drak na popel.

Celé ruce si pořezal, nohy si rozedřel do krve, ...

Marko Boháč přijel do širého pole, do vysokého sněhu, vybalil dítě z liščího kožichu a hodil je rovnou do závěje.

Ať ho dělníci hodí do vroucího kotle.

Na louce stojí velký zámek z lidských kostí.

Chalupa stojí v hlubokém lese, ve kterém žije Baba Jaga, co požívá lidi jako kuřata.

K ránu je (zlé nevlastní sestry) oheň spálil na prášek, jen Vasilise neublížil.

⁹⁷ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

⁹⁸ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

⁹⁹ Почему русские народные сказки такие жестокие? — Литература — Татьянин День. Татьянин День [online]. Copyright © 2007 [cit. 21.04.2021]. Dostupné z: <http://archive.taday.ru/vopros/20329/24150.html>

Popadly sukovici, zabily Mášenku, zakopaly ji pod břízou ...

Vešla dovnitř, popadla labuřata, zakroutila jim krčky a vyhodila je na dvůr.

Ale zlou sestru přivázali koni k ocasu a po polích ji uvláčeli. Kde se noha utrhla, tam zbylo pometlo, kde se ruce utrhly, zůstaly hrábě, a kde hlava, zbyl jenom pařez a houština.

I zabil Sedmihlavý drak staršího bratra a pověsil ho za vlasy na měděná vrata.

„Až zlomíš olověný, bij ho stříbrným, bij ho nelítostně, dokud mu nebude opadávat maso ze žeber.“

Koho popadl za ruku, tomu ji vytrhl, koho chytil za hlavu, tomu ji utrl.

Ivánek vzal ostrý nůž, uřízl si obě lýtka a hodil je Mogulovi do rudé tlamy.

Kostěj vyjel, dohonil Fjodora Tugarina, rozsekal ho na drobné kousky...

Draci pokaždé přiletěli, dívku sežrali a kostičky naházeli do jezera.

„Roztop v peci, děvečko, pěkně prohrab oheň, až se probudím, tak Vasilisu upeču.“¹⁰⁰

I přes veškerou krutost, která se v ruských lidových pohádkách vyskytuje, neměli bychom je přestat číst dětem. Vždyť právě děti tuto tematiku vnímají úplně jinak. Možná právě to dělá pohádky jedinečnými a pro děti poutavými. Mají to možná také jako průpravu do života, protože všude kolem nich nějakým způsobem násilnost uvidí, setkají se s ní. Pohádka jim pomáhá pochopit, co je na světě špatné a co dobré. Dokáže díky čtení pohádek rozlišit dobro od zla. Na druhou stranu v ruském repertoáru lidových pohádek je množství příjemných a laskavých pohádek bez špetky násilí.

7 Jazykový plán

Níže zobrazené ukázky z publikace Krása Nesmírná představují příklady zpestření textu v pohádkách. Účinné jazykové prostředky plní funkci působivosti, cílem je zaujmout čtenáře a vyjádřit autorův pohled na skutečnosti.

¹⁰⁰ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

7.1 Citově zabarvené výrazy – hanlivé

...,ale tys přiletěl, **nezdobo**, zahučel jsi a všechnu mouku jsi rozfoukal.

Nejsi k ničemu, **hlupáku**, spi si v kurníku!“

„A ty, **huso**, jen doma sedíš...“

„Dej pokoj, **dřeváku vesnický!**...“¹⁰¹

7.2 Hypokoristika a deminutiva

Hypokoristika vlastních jmen jsou zdrobnělé varianty těchto jmen, která se používají převážně v běžném životě, v hovorové řeči. Vyjadřují určitou náklonnost, blízkost, intimnost. Analýzou jsme zjistili, že je jazyk pohádek poměrně bohatý na podobné tvary. Často se pohádkách vyskytuje jméno Ivan, hloupý Ivan, ale také Ivánek. Např. ...и было у них три сына: два умных-разумных, а третий Иванушка-дурачок. - ...a ti měli tři syny: dva byli chytrí, ale třetí byl hloupý Ivánek. Dále např. Кузенька - Kuzma.

V souboru pohádek Krása nesmírná se často vyskytují deminutiva s příponami, jejichž součástí je souhláska –к-, podobně je tomu v češtině. Ruským příponám –ек, –ёк, –ок, –ка odpovídají české přípony –ek, –ík, –ka. Nejčastějším způsobem jejich překladu bylo rovněž použití českého deminutiva, např. язычек – jazyček, сынок – synek, берёзка – břízka, Кумушка-голубушка - Kmotříčka, srdíčko; Лисонька-голубушка, не сведёшь ли меня на царский обед? - Lištičko, srdíčko, nevzala bys mě s sebou k carovi na oběd? Кумушка-голубушка, сведи ты нас к царю. - Kmotříčko, srdíčko, vem nás s sebou k carovi; щетинка – štětinka, цветочек – kytička.

Zdrobnělinám v pohádkách mohou v češtině odpovídat deriváty nedeminutivního charakteru. Překladatelka Zd. Psůtková se v těchto případech snaží dodržet expresivitu textu spojením nedeminutivního substantiva s emocionálně zabarveným adjektivem: рыбачок-старичок – staříčkový rybář. Nalézáme při překladu místo zdrobnělin slova nedeminutivní povahy: локоток – loket. V ruštině jsou kromě zmíněných sufixů také deminutiva, jejichž součástí je souhláska –ц- (-ец, -цо, -ецо. –ице, -ица). Tyto přípony se vyznačují výraznou expresivitou a jsou typické mimo jiné také pro jazyk pohádek. Takové přípony čeština

¹⁰¹ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

nezná. Uvedeme některé příklady: *brateц, хлебец, сестрица, лужица, кобылица, сало, платьице*. V překladu jsou používány zdrobňující přípony –ek, -ka, -ko: *bratříček, loužička* nebo slova v základním tvaru: chleba, kobyla, máslo. V pohádkách se běžně objevují lexémy, které jinak v ruštině považujeme za nejméně časté. Jedná se o přípony maskulin se souhláskou –ш- (-шек, -шок, -ышек): *хлебушек, гребешок, хлебушек, доньшко, гнездышко, горюшко*. Přípony s laskavým nádechem (meliorativa) a příponou -юшк(а) jsou ovšem jinak v ruštině poměrně častá: *матушка, бабушка, лягушка-квакушка - žabka kvákalka*. Василисе только *краюшку* хлеба дала – Vasilise dala jen *krajíček* chleba. Čeština tyto zdrobňující ekvivalenty se souhláskou -ш- nemá.

O tom, že jsou deminutivní lexémy v dětské literatuře a pohádkách skutečně časté, svědčí i následující příklady. V pohádce Кузьма Скоробогатый Жил-поживал Кузенька один-одинёшенек в тёмном лесу. V překladu nalézáme: V hlubokém lese žil kdysi Kuzma, sám a sám jako kůl v plotě. I dále je text pohádky nasycený deminutivními výrazy, srov. Был у него худой *домишко*, да один *петушок*, да пять *курочек*. Повадилась к Кузеньке *Лисичка-сестричка* ходить. Пошёл он раз на охоту; только от дому отошёл, а *Лисичка* тут как тут. Прибежала, заколола одну *курочку*, изжарила и съела.

Vyskytují se i další zdrobňující přípony, jako např. –енька: *маменька - tatínka, дяденька - strýček, доченька - dceruška*. Zde se v překladu objevují deminutiva, ale rovněž základní tvary: *реченька - řeka, ноченька – noc, ступенька - schod*.

V pohádkách se setkáváme s celými deminutivními slovotvornými řadami, kdy se deminutivní přípony připojují již ke zdrobnělému slovu (jedná se tedy o deminutiva 2. stupně): *ручей – ручеёк – ручеёчек*, *голос – голосок – голосочек*; *ручечка, свечечка, словечко, окошечко*

Konstatujeme, že autorka překladu se snaží používat vhodné ekvivalenty a vystihuje nejen obsah uměleckého textu, ale dodržuje i odpovídající napětí a expresivitu. А мне купи, родимый *бабушка*, наливное *яблочко* да серебряное *блюдечко*. - Mně kup, drahý *tatíčku*, šťavnaté *jablíčko* a stříbrný *talířek*. Она золотым *яичком* покатила, всё в золотое царство в *яичко* запрягала. - Zakutálela zlatým *vajíčkem* a ukryla do něho *celičké* království. Častá jsou spojení typu: *душенька – сестрица: sestřička dušička*.

7.3 Knižní a zastaralé výrazy

... *vem si tam na bečce talíř rosolu.*, *sukovice* (nerovná hůl, vytvořená jako samorost z větve nebo kořene stromu); *ledva* (zastarale - sotva, jakmile), *tlumok*, *světnice* (sednice, jizba, pokoj), *tuze*, *oj*, *začalo rubat carské vojáky*, *krumplovaný*¹⁰², *kmentové ubrusy* (*kment* – látka utkaná z jemného plátna), *čeládka*, *malvaz* (druh silného sladkého vína; silné pivo); *řešeto*, *pobratimové*, *já jsem malý, ale spory*, *skrojek chleba*, *lomoz*, *zlý skutek v mysli snuje*, *volky nebo nevolky*¹⁰³

7.4 Příslloví, frazeologismy, rčení

Právě s příslovími a různými rčeními se nejčastěji setkáváme v pohádkách. Mají výchovnou funkci a děti si z nich vezmou ponaučení i do života.

„Vezmi rozum do hrsti.“

„Hledme na slepici, chtěla by mezi sokoly.“

Než dáš slovo, tak se tuž, dáš-li slovo, pak mu služ.

..., a tumáš čerte kropáč...

„Povídali, že mu hráli.“

„Ráno bývá moudřejší večera.“

Krve by se v ní nedořezal.

„Když to neuděláš, tak tě sním.“

„Třeme bídu s nouzí.“

„Neznáš-li brody, nelez do vody.“

„Ted' je pozdě bycha honit.“¹⁰⁴

¹⁰² Krumplovaný – krumpovaný (z něm. *krumpeln*, zmuchlat, zmačkat) znamená zdobení látek a šatů plastickým vyšíváním, později zejména zlatou nebo stříbrnou nití. Roucha perlami. Česko-německý slovník Fr.Št.Kotta. Ústav pro jazyka český Akademie věd. Dostupné z: <http://kott.ujc.cas.cz/index.php?vstup=&idHeslo=121758>

¹⁰³ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹⁰⁴ Tamtéž

7.5 Tropy

Tropy jsou obrazná pojmenování, která kooperují s přenášením významu slov. Používají se pro oživení či příkrášlení řečového projevu a v pohádkách jsou častým jevem.

7.5.1 Personifikace

Tento pojem znamená, že neživým jevům a zvířatům přisuzujeme lidské vlastnosti.

...sýpky se prohýbají pod těžkým obilím, ...

...vřetenko si k tomu bzučí, ...

...rusý cop květiny hladí.

Fjodorova dušička to zvědavostí nevydržela.

...až se moře rozkolébá, ...

...u rybníčků bílé břízy svítí.¹⁰⁵

7.5.2 Epiteton

Epiteton vyjadřuje druh hodnotícího přívlastku. V publikaci Krása Nesmírná se objevuje především epiteton constans, tedy stálý přívlastek.

borové sukovice – *дубинки сосновые*

bohatýrský spánek – *богатырский сон*

peřina prachová – *пуховая перина*

postel dubová – *дубовая кровать*

kalená střela – *калёная стрела*

bílé ruce – *белые руки*

¹⁰⁵ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

rusý cop – *русая коса*

hloupý Ivánek – *Иванушка-дурачок*

7.5.3 Přirovnání

Přirovnáním se rozumí vystižení určitého jevu na základě jeho vlastností pomocí jevu jiného.

mokrý jako myš

je zticha jako pěna

vznáší se plavně jako páv

byla krásná jako břízka

bez hospodáře je dům jako sirotek

pilná byla jako včelka

vodu čistou jako křišťál a studenou jako led

*ticho jako v kostele*¹⁰⁶

7.5.4 Metafora

Metafora je přenesené pojmenování na základě vnitřní souvislosti.

Tam ležela síla cizího vojska.

Ráno se obléklo do oblaků.

*...jako v plamenech hoří zlaté cibuličky na vysokých kamenných palácích.*¹⁰⁷

„...jdu, kam mě nohy nesou...“

¹⁰⁶ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹⁰⁷ Tamtéž

7.5.5 Metonymie

Metonymie je přenesené pojmenování na základě vnitřní souvislosti.

*...kam dosud lidská noha nevkročila.*¹⁰⁸

7.5.6 Eufemismus

Za eufemismus lze označit ty výrazy či slovní spojení, které plní funkci zjemnění určitého rčení.

...až se svalil a vypustil duši.

*To byla Kostějova poslední hodinka.*¹⁰⁹

7.6 Verš

Verše představují rytmické a významové jednotky básnického textu. Uplatňuje se především v poezii, ale časté jsou i v pohádkách.

*Ale v domě není ani krupička, ani mouky hrstička.*¹¹⁰ - *А в доме ни крупицы, ни мучицы.*¹¹¹

*„...bohatýrská ruka dvakrát nebije, jedné její rány dosti je!“*¹¹² – *„...богатырская рука два раза не бьёт, с одного раза всё кончает.“*¹¹³

*...celý jako všchýtek, vousy dlouhé lokýtek.*¹¹⁴ - *...сам с ноготок, борода с локоток.*¹¹⁵

¹⁰⁸ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹⁰⁹ Tamtéž

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

¹¹² KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹¹³ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

¹¹⁴ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹¹⁵ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

„Není můj ženich, co vedle mě **sedí**, ale ten, co na mě ode dveří **hledí**...“¹¹⁶ - „Не тот мой жених, что около меня **сидит**, а тот мой жених, что у дверей **столм**...“¹¹⁷

“...ta létá po celé **Rusi**, více než já znáti **musí**.”¹¹⁸ – „...она по Руси **летает**, больше меня **знает**.”¹¹⁹

„Ostrý nůž si brousím **chutě**, než se nadáš, **zabiju tě**.”¹²⁰ – „Я нож **точу**, тебя **убить хочу**!”¹²¹

7.7 Figury

Jedná se o výrazové prostředky, jejichž rysem je odchýlení se od norem běžného sdělovacího jazyka. Opět si na příkladech můžeme ukázat, že v pohádkách jsou velmi častým jevem.

7.7.1 Epizeuxis

Epizeuxis představuje užití stejných slov či slovních spojení bezprostředně za sebou.

„**Tak a tak**,“ rozkládá Ivan,...

„**Pastýři, pastýři**, či ovce pasete?“

„**Jen hraj, hraj**, má pišťalko rákosová,...

¹¹⁶ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹¹⁷ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

¹¹⁸ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹¹⁹ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

¹²⁰ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹²¹ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

7.7.2 Asyndeton

Jako asyndeton se určuje prvek, kdy se ve větě nenachází žádné spojovací výrazy, i když by měly být použity.

Car se rmoutil, tesknil, hořekoval, ale co si počít nevěděl.

„Uvař oběd, uklid' světnici, nanos dříví, podoj krávy, pracuj rychleji, koukej na svět trochu veseleji!“¹²²

„Podívej se dolů! Podívej se dolů!“¹²³

7.8 Aforismy

Aforismy jsou výroky, které vlivem ústního podání mohou časem zlidovět.

„Čichám, čichám člověčinu.“¹²⁴ – „Фу-фу-фу, русским духом пахнем!“¹²⁵

„Chaloupko otoč se k lesu zadem, ke mně předem!“¹²⁶ - „Избушка — избушка, встань к лесу задом, ко мне передом!“¹²⁷

...změnil se v takového junáka, že nelze ani pomyslit, ani sobě představit.¹²⁸ - ...стал таким молодцом, что ни в сказке сказать, ни пером описать.¹²⁹

A byl tak pěkný, že nelze ani pomyslit, ani sobě představit, leda v pohádce vyprávěti.¹³⁰ - Да такой ковер, что ни в сказке сказать, ни пером описать.¹³¹

¹²² KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹²³ Тамtéž

¹²⁴ Тамtéž

¹²⁵ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

¹²⁶ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹²⁷ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

¹²⁸ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹²⁹ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

¹³⁰ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹³¹ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

*Vyrostl hluboký les, hustý, že jím ruku neprostrčíš, že ho ani za tři roky neobejdeš.*¹³² -
*Сделался дремучий лес — руки не просунешь, а кругом в три года не обойдешь.*¹³³

Ve výše uvedených pasážích jsme věnovali pozornost kulturologickému potenciálu lidových pohádek, na základě rozboru souboru pohádek Krása nesmírná uvádíme konkrétní příklady např. jazykových hříček, zastaralá a knižní slova, která dnes málokdo zná a díky pohádkám si je můžeme připomenout či si obohatit slovní zásobu. V pohádkách nacházíme figury, tropy, aforismy, frazeologismy a různá rčení, která plní výchovnou funkci a plyne z nich ponaučení.

¹³² KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

¹³³ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

PRAKTICKÁ ČÁST

8 Náměty pro využití Krásky Nesmírné ve výuce

Společně se žáky si přečteme vybrané pohádky z publikace Krása nesmírná. Jednalo by se o pohádky s názvem: O překrásné Vasilise, Žabka carevna, O Finistovi, jasném sokolu, Létaující koráb. Mým cílem je žákům představit hlavní postavy ruské pohádky, ať už kladné či záporné. Mohou si povšimnou jisté nápodoby například mezi Hloupým Ivánkem a českým Hloupým Honzou, nebo mezi Babou Jagou a naší čarodějnici. Zároveň chci, aby žáci z vybraného textu dokázali určit znaky pohádky.

8.1 Učení se novým slovesům pomocí ikonického textu

Pro tuto učební metodu jsem zvolila pohádku Žabka carevna. Pohádka začíná tím, že starý car má tři syny. Svým synům přikáže, aby vystřelili šíp do širého světa, kam střela dopadne, tam se mají oženit. První dva synové se ožení s bohatými ženami. Nejmladší syn Ivan carevič vystřelí šíp do hlubokého lesa. Když se prodírá houštím a bažinami, uvidí svou střelu v nožkách malé žabky. Žabka promluví lidským hlasem. Uprosí careviče, aby ji vzal do carského paláce a vzal si ji za manželku. Ivanovi je žabky líto a vezme ji s sebou domů. Straší bratři se mu za jeho výběr posmívají. Uběhne několik dní a starý car ukládá svým snachám první úkol: mají do následujícího rána upéct chleba. Ženy starších bratrů nikdy chléb nepekly, nikdo v domácnosti nepomáhaly, neví, jak se takový chleba peče. Ivan carevič je smutný, protože si je jist, že jeho žena žabka nedokáže chléb upéct. Ale ta ho uklidní a pošle ho spát. V noci se promění v krásnou carevici Vasilisu Přemoudrou, zavolá na své komorné a chůvy a ty jí pomohou upéct lahodný chléb. Následující ráno car ochutnává chleba od všech tří snach. První mu nechutná a poručí ho odnést prasatům. Ani chléb druhé snachy nedopadne dobře, car rozkáže, ať jím krmí koně. Pak okusí chléb od nejmladší snachy, který mu tak chutná, že ho sní celý. Zároveň zadá snachám další úkol: mají do dalšího rána utkat hedvábný koberec. Situace se opakuje. První dvě snachy neví, jak utkat koberec, nikdo je to nenaučil. I přesto se pustí do tkání, avšak koberce vypadají nevzhledně. První koberec pošle car do konírny, druhý mají prostřít v lázních. Až třetí koberec od žabky carevny mají sluhové prostřít na carský trůn, tolik se carovi líbil. V tu chvíli vydává další

rozkaz: synové musí přijít se svými ženami za carem na návštěvu. Opět se Ivan carevič trápí, jak ukáže žabku hostům a svému otci. Žabka Ivana utěší a řekne mu, aby šel na hostinu sám, že přijede hned za ním. A tak se stalo. Konala se velká hostina. Starší bratři a jejich ženy v nastrojených šatech se Ivanovi posmívají, kde má svou zelenou žabku. Tu se ozvalo hřmění a rachot. To přijíždí Vasilisa Přemoudrá ve zlaceném kočáře. Ivan carevič nevěří svým očím, je velmi šťastný. Car, hosté a starší bratři se ženami jsou ohromeni, žasnou nad krásou carevice Vasilisy. Při hostině si carevice strčí kostičky od pečeně do pravého rukávu a zbytek vína si nalije do levého rukávu. Starší snachy udělají to samé. Když všichni tančí, Vasilisa Přemoudrá máchne levým rukávem a rozlije se jezero, máchne pravým rukávem a na jezeře se objeví labuť. Starší snachy napodobují carevici. Z levých rukávů jim teče víno, kterým postříkají hosty, kostmi v pravých rukávech uhodí cara do oka, který se rozzlobí a vykáže je z hostiny pryč. Ivan carevič je tak okouzlen krásou Vasilisy, že se vykrade z hostiny a běží do své komnaty, kde najde vysvlečenou žabí kůži. Kůži spálí v krbu, aby carevice zůstala už ženou napořád. Když se Vasilisa vrátí z hostiny a nenajde svou žabí kůži, se slzami v očích říká careviči, že to neměl dělat. Teď ji bude muset vysvobodit ze spárů Kostěje Nesmrtelného, to dořekne a zmizí. Ivan carevič si posteskuje, ale co může dělat. Vydává se tedy na dlouhou a strastiplnou cestu. Po cestě potká stařečka, který mu dá kouzelné klubičku, které ukazuje Ivanovi cestu. Dále potkává medvěda, sokola a štika. Všechny nechá žít a ti se mu nakonec odmění. Ivan jde širým světem, až potká chaloupku Baby Jagy. Baba Jaga nehraje v této pohádce zápornou postavu, jak jsem popisovala v kapitole 5.1 Baba Jaga. Naopak mu poradí, jak Kostěje Nesmrtelného porazit. Řekne mu, že duše Kostěje se nachází ve špičce jehly, jehla je ve vejci, vejce je v kachně, kachna je v truhle a truhla je přikovaná řetězy k vrcholu dubu. Ivan najde tento dub. Tu se objeví medvěd a ten dub vyvrátí, truhla se rozbije. Z truhly vyletí kachna, do které se pustí sokol, z kachny vypadne vejce rovnou do moře. Z moře vykukuje štika, v puse drží vejce a podává je careviči. Ivan carevič vejce rozbil a vyndal jehlu, na které ulomil hrot. Tím zabil Kostěje Nesmrtelného a šťastně se shledal s Vasilisou Přemoudrou.

V této pohádce se zaměřím na slovesa:

vystřelit – *выстрелить*

plakat – *плакать*

péct – *печь*

tkát – *ткать*

tancovat – *танцевать*

jíst – *есть*

spálit – *сжечь*

jít – *идти*

zvítězit – *выиграть*

umřít – *умереть*

Jedná se o slovesa, která se vztahují k pohádce a k samotnému ději. Žáky rozdělím do skupin po 2-3 žácích. Každá skupina bude mít za úkol na čtvrtku o velikosti A3 napsat dané sloveso a nakreslit k němu odpovídající obrázek na základě děje pohádky. Dále budou mít za úkol postavit se do řady, podle toho, jak následují události v pohádce. Tímto konkrétním úkolem si ověřím u žáků, jak spolu dokáží komunikovat, spolupracovat a dohodnout se na zásadních věcech. Pomocí takto zpracovaných úkolů si celý příběh převyprávíme. Čtvrtky si následně vyvěsíme ve třídě na provázek či šňůru podél zdi. Tak nám vznikne pohádka za pomoci ikonického textu, který žáci sami vytvořili.

Pomocí vlastnoručně vytvořeného ikonického textu si žáci lépe zapamatují daná slovesa. Dále se je naučíme vyčasovat, i když se v některých případech jedná o těžší slova na zapamatování.

Tímto úkolem budu rozvíjet kompetence k učení, kompetence pracovní, kompetence komunikativní a kompetence sociální a personální. Dále budu napomáhat k rozvíjení mezipředmětových vztahů, a to konkrétně s výtvarnou výchovou. Didaktickými prostředky v tomto úkolu budou čtvrtky, psací a kreslicí potřeby, soubor pohádek Krása Nesmírná.

8.2 Učení se podstatným jménům za pomoci přiřazování kartiček

Třídní kolektiv se rozdělí do skupin po třech až čtyřech žácích. Každá skupina dostane ikonický text hlavního hrdiny, záporného či kladného. Důležité je, že se bude jednat o typické postavy z ruských pohádek. A to:

Baba Jaga – *Баба - Яга*

Kostěj Nesmrtelný – *Кощей Бессмертный*

Hloupý Ivánek – *Иванушка-дурачок*

Vasilisa Přemoudrá - *Василиса Премудрая*

Drak Smrtihlav – *Змей Горыныч*

Finist - jasný sokol – *Финист - ясный сокол*

Žáci dostanou kartičky s podstatnými jmény, která se budou vztahovat k daným pohádkovým postavám. Úkol žáků spočívá v tom, že musí přiřadit správné kartičky s podstatnými jmény ke svému hlavnímu hrdinovi. Žáci všechny tyto postavy znají, protože se objevují v konkrétních pohádkách, které jsem uvedla výše a které máme tudíž přečtené. Ke každé pohádkové postavě patří tři podstatná jména:

Baba Jaga: chaloupka – *избушка*, les – *лес*, koště – *метла*

Kostěj Nesmrtelný: smrt – *смерть*, jehla – *игла*, únos (žen) – *похищение женщин*

Hloupý Ivánek: lenost – *ленивость*, pec – *печь*, dobré srdce – *доброе сердце*

Vasilisa Přemoudrá: chytrost – *мудрость*, krása – *красота*, žabka – *лягушка*

Drak Smrtihlav: oheň – *огонь*, hlavy – *головы*, křídla – *крылья*

Finist – jasný sokol: pířko – *перышко*, junák – *юноша*, proměna – *перемéна*

Stejným způsobem se žáci mohou naučit i přídavná jména. Opět jim rozdám ikonický text zmíněných hlavních pohádkových postav a žáci ke každému hrdinovi budou přiřazovat tři odpovídající přídavná jména (viz příloha 9.2)

Baba Jaga: stará – *старая*, zlá – *злая*, ošklivá – *гадкая*

Kostěj Nesmrtelný: zlý – *злой*, hubený – *худой*, lstivý – *лукавый*

Hloupý Ivánek: líný – *ленивый*, upřímný – *искренний*, hodný – *добрый*

Vasilisa Přemoudrá: chytrá – *умная*, krásná – *красивая*, laskavá – *любезная*

Drak Smrtihlav: krutý – *жестокый*, velký – *большой*, nemilosrdný – *лютый*

Finist – jasný sokol: kouzelný – *волшебный*, hodný – *добрый*, laskavý – *любезный*

Nová slovíčka si žáci zapíší do slovníčků. Tuto didaktickou hru můžeme opakovat několikrát, aby si žáci slovíčka rychleji zapamatovali. Později již budu říkat jen jména pohádkových postav, žáky budu vyvolávat, jaká slova si k daným hrdinům zapamatovali. Kdyby si daná slova nemohli žáci vybavit, budu je navádět otázkami typu: Jak se jmenuje místo, kde spal hloupý Ivánek? - *Как называется место, где спал Иванушка-дурачок?*, Kde žila Baba-Jaga, kostlivá noha? - *Где жила Баба-Яга, костяная нога?*, Kde se chaloupka nacházela? - *Где находилась избушка?*, Jak se jmenuje věc, ve které byla schovaná Kostějova smrt? - *Как называется вещь, где была скрыта смерть Коцея Бессмертного?* atd.

Touto aktivitou budu naplňovat kompetenci k řešení problémů, kompetenci k učení a kompetenci komunikativní.

8.3 Práce s videem¹³⁴

Pro tuto aktivitu nám poslouží pohádka O Finistu – jasném sokolu. Nejprve si ji se žáky přečteme a následně si pustíme video na kanálu YouTube. Pohádka je mluvená rusky, ale součástí videa jsou titulky. Text je velmi srozumitelný a není rychlý. Samozřejmě budu počítat s tím, že žáci nebudou některá slova znát, kdykoliv se objeví těžké a neodhadnutelné slovíčko, video zastavím a vše vysvětlím. Pohádka trvá necelých osmnáct minut. Jako kantor budu po pár minutách video stopovat a společně si přeříkáme dosavadní děj, aby byli všichni žáci v obraze a všemu dostatečně dobře rozuměli.

Obsah pohádky: Žili kdysi dávno stařeček a stařenka a ti měli tři dcery. Nejstarší dcery byly parádivé a marnivé. Nejmladší byla chytrá, rozumná a velice krásná. Jednou jel otec do města a ptal se svých dcer, co by si přály, aby jim z trhu přivezl. První dcera chtěla sarafán, druhá chtěla korále a třetí dcera prosí o kouzelný červený kvítek. Otec na trhu koupí sarafán i korále, ale červený kvíteček nemůže nikde sehnat. Při zpáteční cestě domů potká stařečka, který drží v ruce překrásný červený kvítek. Stařeček ho otci dá za slib: jeho dcera si musí vzít stařečkova syny Finista – jasného sokola. Nejmladší dcera již dlouho znala Finista, jasného sokola a velmi ho milovala. Každou noc pokládala dcerka do okna červený

¹³⁴ Финист - ясный сокол. Русская народная сказка. - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2021 Google LLC [cit. 27.04.2021]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=NcKzudmXyLk&ab_channel=%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%8C%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0

kvítek a čekala na Finista – jasného sokola. Finist ji navštěvoval a jednoho dne ji daroval své kouzelné pírkó. Když jím mávne napravo, cokoli si bude přát, se objeví. Když jím mávne nalevo, všechno zase zmizí. Jednou v neděli se u sousedů konala velká sláva. Starší sestry se vyparádily a posmívaly se nejmladší sestře, že nemá nic pěkného na sebe. Odjely bez ní. Nejmladší dcerka mávla peříčkem napravo a objevili se sluhové, kteří ji oblékli do překrásných šatů a odvezli na hostinu. To se opakovalo po tři neděle. Když se dívka čtvrtou neděli svlékala z krásných šatů, zapomněla ve vlasech briliantovou sponu. Jakmile se vrátily i starší sestry, okamžitě si spony všimly. Večer se sestřičce přikradly do komůrky a nabodaly do oken dýky a špendlíky. Když přiletěl Finist – jasný sokol, poranil se. Musel dívku opustit. Najde ho jedině tehdy, když prošlape tři páry železných bot, zlomí tři kyje z litiny a sní tři kamenné chleby. Finist vykřiknul bolestí a byl pryč. Dívka se probudila a viděla, že je celé okno od krve a peří. Věděla, co má dělat a vydala se na cestu. Když prošlapala první pár železných bot, zlomila první litinovou hůl a snědla první kamenný chléb, došla k chaloupce na kuří nožce. V té chaloupce přebývala Baba Jaga. Baba Jaga dívku politovala, dala jí najíst a poradila, co má dělat dál. K tomu jí přidala dárek – zlatý talířek a stříbrné jablíčko. Dívka šla dál. Prošlapala druhý pár železných bot, zlomila druhou litinovou hůl a snědla třetí kamenný chléb. Došla k další chaloupce na kuří nožce. Baba Jaga ji pohostila a dala jí dárek – stříbrný bubínek na vyšívání a křišťálové kladívko s briliantovými hřebíčky. Dívka poděkovala a šla dál. Už prošlapala třetí pár železných bot, zlomila třetí litinovou hůl, snědla třetí kamenný chléb. Tu se před ní objevila chaloupka na kuřích nožkách. Baba Jaga ji politovala a dala jí kouzelné klubičko, kam se pokutálí, tudy se má dívka vydat. Dívka poděkovala a vydala se za klubičkem. Došla až do vzdáleného carství u břehů siného moře. Dívka každý den ukazovala předměty, které jí daly Baby Jagy. Každý den se objevila carevice a předměty si koupila. Dívka za dárky nechtěla peníze, chtěla pouze vidět Finista - jasného sokola. Carevice vždy svolila, ale Finistovi před setkáním zapíchla do vlasů kouzelný špendlík, po kterém Finist upadl do hlubokého spánku. Každý den dívka chodila za svým milovaným, ale ten se ne a ne probudit. Poslední třetí den se s ním loučila už navždy, přitom jí skanula slza na Finistův obličej. Ten se probudil, poznal dívku a hned se konala veselá svatba.

Předtím, než video žákům pustím, napíšeme si do sešitu otázky, na které najdou odpovědi ve videu.

Otázky:

Kolik měl otec dcer? - *Сколько было у отца дочерей?*

Co chtěla koupit nejstarší dcera na trhu? - *Что хотела купить старшая дочка на рынке?*

Co chtěla koupit prostřední dcera na trhu? - *Что хотела купить средняя дочка на рынке?*

Co chtěla nejmladší dcera koupit na trhu? - *Что хотела купить младшая дочка на рынке?*

Jaký předmět daroval Finist – jasný sokol své dívce? - *Какой предмет подарил Финист – ясен сокол своей девушке?*

Co si zapomněla nemladší dcera ve vlasech? - *Что забыла младшая дочка в волосах?*

Jaké věci/předměty si musela dívka vzít na cestu, aby zachránila Finista – jasného sokola? - *Какие вещи/предметы были должны взять в путь, чтобы девушка спасла Финиста – ясна сокола?*

Jak nakonec dívka Finista, jasného sokola probudila? – *Каким способом девушка наконец Финиста - ясна сокола разбудила?*

Vzal si Finist – jasný sokol za ženu carevici nebo dívku? - *На каком Финист – ясен сокол женился? На царевне или на девушке?*

Tímto úkolem se žáci naučí nová slovíčka, která budeme v průběhu vyučování opakovat a fixovat. Budu rozvíjet kompetence k učení a kompetence k řešení problému.

Druhou variantou budou otázky, na které žáci budou odpovídat pouze ANO X NE. Jestliže žáci odpoví správně na otázky, vyjde jim tajenka SOKOL - СОКОЛ. Následně si povíme zajímavé informace, proč je toto zvíře spojené s Ruskem a jaký mělo význam v historii.

ДА X НЕТ

Otec měl dvě dcery.

Р X С

У отца было две дочери.

Nejmladší dcera se jmenovala Máša.

И X О

Младшую дочь называли Машей.

Dívka chtěla koupit červený kvítek.

Девушка хотела купить красный цветок.

К X П

Při cestě za záchranou Finista, potkala dívka
pouze jednu chaloupku na kuří nožce.

A X O

*По пути на помощь Финисту девушка встретила
всего одну избушку на курьих ножках.*

Nakonec se konala velká svatba.

Л X Ж

В конце концов, произошла большая свадьба.

8.4 Srovnávání hlavních postav

Pohádkové postavy ruské literatury pro děti jsou velmi podobné té české. Proto jsem vymyslela aktivitu, kde budou mít žáci za úkol srovnat ruské a české pohádkové postavy. Každý dostane na výběr mezi níže uvedenými pohádkovými postavami. Žáci zadání vypracují za domácí úkol, aby se nad ním mohli zamyslet a měli na vypracování dostatek času. Poté si domácí úkoly společně zkontrolujeme. Budeme o daném tématu diskutovat a doplňovat další odlišnosti či věci, které mají postavy společné.

- **hloupý Ivánek X hloupý Honza**

Společné znaky:

- povahové vlastnosti – hloupí, líní, mají dobré srdce, upřímní, hodní, laskaví, nejde jim o peníze nebo bohatství
- nemají žádné nadpřirozené schopnosti
- určitá spojitost ve jménech – Honza je v České republice jedno z nejobvyklejších jmen, stejně jako v Rusku jméno Ivan
- díky své dobré povaze, se oba dočkají šťastného konce a ožení se s princeznou/carevicí

Rozdílné znaky:

- v českém podání je Honza i s přízviskem *hloupý*, v některých případech naopak zobrazován jako chytrý, mazaný a vynalézavý

- **Baba Jaga X Ježibaba**

Společné znaky:

- povahové vlastnosti: obě jsou zlé, staré, škodí lidem, říká se o nich, že pojídají malé děti
- jejich obydlí se nachází hluboko v lese
- nadpřirozené schopnosti
- jejich pomocníci – nadpřirozená stvoření z lesa, kocour, sova

Rozdílné znaky:

- Baba Jaga přebývá v chaloupce na kuří nožce X Ježibaba v prosté chatrči (perníková chaloupka)
- Baba Jaga používá ke své přepravě moždír X Ježibabě k tomuto účelu slouží koště

8.5 Práce s textem

Vasilisa vyběhla do síně. Skočil k ní kocour vrčoun, chtěl ji poškrábat. Vasilisa mu hodila pirožek. Nechal ji na pokoji.

Seběhla se zápraží. Vyskočil pes, chtěl ji pokousat. Děvčátko mu

hodilo kousek chleba. Pes ji pustil.

Vasilka běží ze dvora. Břízka jí chtěla oči vyšlehat. Ovázala ji stužkou a břízka ji pustila.

Vrata se chtěla zavřít. Vasilisa jim namazala petlice máslem a vrata se před ní otevřela.

Dívka vyběhla do černého lesa. Vtom kolem ní projel černý jezdec a v lese nastala tma tmoucí. Jak dojde domů bez světla? Jak se vrátí do chalupy bez ohně? Macecha ji sní zaživa. I teď panenka Vasilise poradila. Vasilisa sundala lebku z hradby a nasadila ji na tyčku.

...

Baba Jaga se probudila, protáhla se, vzpomněla si na Vasilisu a skočila do síně.

„Kocoure vrčoune, běželo kolem tebe děvče, poškrábals je?“

Ale kocour vrčoun jí odpověděl:

„Deset let ti, Babo Jago, sloužím a nikdy jsi mi ani kůrku nedala — zato ona mi dala hned pirožek! Tak jsem ji pustil.“

Baba Jaga vyběhla na dvůr:

„Můj věrný pse, pokousals to neposlušné děvče?“

Ale pes na to:

„Tolik let sloužím a nikdy jsi mi nehodila ani kost — zato ona mi hned dala chleba. Tak jsem ji pustil.“

Baba Jaga zvolala silným hlasem:

„Břízko, moje břízko, vyšlehalas jí oči?“

Ale bříza jí odpověděla:

„Deset let ti tady rostu a nikdy jsi mi větvičky ani provázkem nepodvázala — zato ona mi je oponentlila hedvábnou stužkou. Tak jsem ji pustila.“

Baba Jaga běžela k vratům.

„Má pevná vrata, zavřela jste se, chytla jste tu neposlušnou holku?“

Ale vrata jí odpověděla:

„Tolik let ti sloužíme a nikdy jsi nám do petlic ani vodu nenalila — zato ona nás hned namazala máslem. Tak jsme ji pustila.“¹³⁵

Выбежала Василиса в сени. Бросился к ней-....., ладит её исцарапать. Кинула ему Василиса Он её не тронул.

Побежала Василисушка с крыльца. Выскочила, ладит её искусать. Девушка ей бросила. её отпустила.

Побежала Василисушка прочь со двора. Хотела ей глаза выстегать. Она её перевязала, и девушку пропустила.

¹³⁵ KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. Op.cit.

Хотели захлопнуться. Василиса им петельки смазала, они перед ней и растворились.

Выбежала девица в чёрный А тут и чёрный проскакал, стало в лесу темным-темно. Как без огня домой дойти? Как без огня в избу войти? со свету сживёт. И тут Василису научила. Сняла Василиса с забора, на палку надела.

...

А Баба-яга, потянулась. Василисы хватилась, бросилась в сени.

„Кот-воркот, девица мимо бежала, — ты её исцарапал?“

А кот-воркот ей в ответ:

„Я тебе, Баба-яга, лет служу, ты мне не дала, а она мне дала!.. Вот я её и“

Бросилась Баба-яга во двор.

„Пёс мой верный, искусал ты девку непослушную?“

А собака в ответ:

„Я тебе сколько лет служила, — ты мне не бросила, а она мне дала. Я её и пропустила.“

Закричала Яга зычным

„Берёза, моя берёза, ты ей глаза выстегала?“

А берёза ей в ответ:

„Я у тебя десять лет, — ты мои веточки не подвязала, а она меня обвила. Я её и пропустила.“

Подбежала Баба-яга к воротам.

„Ворота мои крепкие, вы, задержали девку непослушную?“

А ворота ей в ответ:

„Мы тебе сколько лет служили, — ты нам в петельки не подлила, а она нас смазала. Мы её и пропустили.“¹³⁶

Nejdříve si se žáky pohádku O překrásné Vasilise přečteme v češtině. Následně jim rozdám výše uvedený text v ruštině s chybějícími výrazy. Žáci budou mít za úkol za pomoci českého originálu doplnit chybějící slova. Tímto úkolem si žáci vylepší slovní zásobu, kterou budeme v průběhu výuky opakovat a fixovat. U žáků budu rozvíjet kompetenci k učení a k řešení problému. Při tomto úkolu budu pracovat se žákovými prekoncepty. Mým cílem je žáky naučit orientovat se v textu a vyhledávat ve slovníku neznámá slovíčka. Zároveň si se žáky zopakujeme, popřípadě naučíme, skloňování podstatných jmen a časování sloves, které budou pro žáky nové.

Žáci budou mít další úkol, a to v ruském jazyce převyprávět události, které se staly před touto ukázkou a jak pohádka pokračovala následně. Tato aktivita může být doplněna o úkol: *Představte si, že jste autoři pohádky, vymyslete vlastní závěr příběhu. Jak jinak by mohla pohádka skončit? Musí pohádka vždy končit šťastně? Jak to nakonec s Vasilisou nebo Babou Jagou dopadne je jen na vás.*

Jako další aktivita k výše uvedenému textu se nabízí úkol: *Najděte v textu znaky pohádky.* Touto aktivitou budu vytvářet spojitost s mezipředmětovými vztahy, a to konkrétně s českým jazykem. Předpokládám, že žáci napíší odpovědi jako například:

- mluvící zvířata a věci
- pohádkové postavy – Baba Jaga
- šťastný konec
- magická číslice – 10
- kouzelná panenka, která jí a mluví

¹³⁶ Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Op.cit.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo dozvědět se zajímavosti a podstatnou část historie vzniku folklórních jevů v ruských lidových pohádkách, a to především u hlavních postav, jako je Baba Jaga, Kostěj Nesmrtelný, žabka carevna, Překrásná Vasilisa, Finist – jasný sokol aj. Mimo jiné jsem se zaměřila na ruskou tematiku v ruských lidových pohádkách Krása nesmírná.

Práce je rozdělena na dvě stěžejní části. V první teoretické části jsem se zaměřila na definici a rozdělení pohádky. Jak název diplomové práce napovídá, zpracovávala jsem historii vzniku hlavních postav v ruských lidových pohádkách. Dozvěděla jsem se velice zajímavé informace, které jsem blíže rozvedla v této části práce. Značný vliv na moji práci měli významní lingvisté V. J. Propp a A. N. Afanasjev. Díky jejich houževnatosti a dychtivosti dozvědět se pravdu a ústní lidové slovesnosti, folkloru a ruských lidových pohádkách vůbec, se dnes můžeme dočíst, jak pohádky vznikly a kolik faktů se nám dochovalo. Nechybí ani určení znaků pohádky jako jsou pohádkové postavy, šťastný konec, boj dobra a zla, magická čísla, charakteristický začátek, tzv. „předskazka“, a charakteristický konec pohádky. V těchto kapitolách jsem použila ikonický text z díla Krása nesmírná, pro lepší představivost a doplnění textu. Do první části spadá také rozbor textu a jazykový plán. V této kapitole se můžeme dozvědět, že v pohádkách se hojně využívají tropy a figury pro zpestření jazyka. Ve velké míře se u tohoto žánru setkáme s hovorovými výrazy, citově zabarvenými výrazy, s knižními výrazy a se zdobnělinami. Vše je doloženo ukázkami z již zmíněné publikace. Součástí této části je porovnání vydání z roku 1977, které jsem zpracovávala, a novějšího vydání z roku 2017. V práci uvádím značné rozlišnosti obou publikací a srovnávám je s originálem.

V druhé praktické části diplomové práce jsem se pokusila uvést příklady možného využití publikace Krása nesmírná ve výuce. Navrhla jsem různé příklady, jak pracovat s textem - otázky a odpovědi, otázky typu ANO X NE, doplňování slov do textu na základě překladu. Dále se se žáky naučíme nová podstatná jména, popřípadě přídavná jména. V práci je uvedeno, jaké klíčové kompetence se budou těmito úkoly u žáků rozvíjet, jaké metody použiji a jaké didaktické prostředky budeme se žáky uplatňovat. Kladla jsem důraz také na schopnost domluvit se a spolupracovat.

Příloha zahrnuje česko-ruský slovníček, v němž jsou zahrnuta slova, která jsem použila v průběhu vypracování práce. Dále v příloze najdeme ukázkou didaktické aktivity, kdy žáci mají za úkol pracovat s ikonickým textem a doplňovat k němu vhodná podstatná či přídavná jména.

Резюме

Дипломная работа посвящается культурологическому потенциалу русских народных сказок Красота ненаглядная. История сказки как жанра уходит в далекое прошлое. Зарождение сказок связано с верой людей в сверхъестественные силы. Создавались мифы, люди проводили различные ритуалы с целью отблагодарить божеств, которых они почитали.

В первой теоретической главе определяется жанр сказки и проводится их классификация. Характеризуются фольклорные истоки сказки и упоминаются видные представители и исследователи фольклора. Дается характеристика сказочных героев и приводятся примеры типичных персонажей народных сказок Красота ненаглядная. Внимание уделяется основным чертам сказок и содержащимся в них типичным сюжетам. Проводится анализ с указанием конкретных примеров с точки зрения литературоведческого и лингвистического.

Вторая глава имеет практическое применение, предлагаются разные задания методического характера. Преставлены конкретные приемы работы с текстом народных сказок Красота ненаглядная, преследуется, напр., цель изучить существительные и прилагательные. Учащиеся будут работать с видео – записью и выполнять разные задания.

Použitá literatura

ČERVENKA, přeložil Marcela PITTERMANNOVÁ, přeložil Hana ŠMAHELOVÁ. Jinočany: H & H, 2008. ISBN isbn987-80-7319-085-9.

DOKULIL, M. Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov. 1.vyd. Praha : Academia, 1967. 263 s. ISBN 21-026-62.

DVOŘÁK, K.: Vydavatel a teoretik ruské lidové pohádky. In Afanasjev, A. N.: Ruské lidové pohádky. Praha: Odeon, 1984

HAVRÁNEK, B. Příruční mluvnice ruštiny I, Hláskosloví a tvarosloví. 3.vyd. Praha : SPN, 1976. 587 s. ISBN 14-396-76.

HAVRÁNEK, Bohuslav, Karel HORÁLEK a Leontij Vasil'jevič KOPECKIJ, ed. Velký rusko-český slovník. Praha: Československá akademie věd, 1964.

KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna. Krása nesmírná. 6. vyd. (v LN 4. vyd.). Přeložil Zdeňka PSŮTKOVÁ, ilustroval Václav FIALA. Praha: Lidové nakladatelství, 1977.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Fraus slovník literárních pojmů, aneb, Co se skrývá za slovy. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN isbn80-7238-620-4.

MANDÁT, Jaroslav. Lidová pohádka v ruském vývoji literárním. 1. vyd. Praha : SPN, 1960. 158, [2] s. Spisy University v Brně. Filosofická fak., sv. 69.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, 2004. ISBN isbn80-7185-669-x.

POLÍVKA, Jiří. Slovanské pohádky: [Les contes populaires slaves. V Praze: Slovanský ústav, 1932. Práce Slovanského ústavu v Praze. Str. 124

PROPP, Vladimir Jakovlevič. Morfologie pohádky a jiné studie. Vyd. tohoto souboru 2. Přeložil Miroslav

RUSÍNOVÁ, Z. Tvoření slov v současné češtině. Brno : Rektorát UJEP, 1990. 52 s. ISBN 80-210-0133-X.

Ruské národní pohádky. 3. vyd. Praha: Albatros, 1984.

ŠMAHELOVÁ, Hana. Návraty a proměny. Literární adaptace lid. pohádek. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989. 232 s.

ŠROUFKOVÁ, M., a kol. Rusko-český, česko-ruský slovník. 1. vyd. Praha : LEDA, 1998. 980 s. ISBN 80-85927-41-1.

VARTANIAN, Karina. Krása nesmírná. Ruské lidové pohádky. Brno: Československý spisovatel, 2017. ISBN 978-80-87391-52-5

AFANAS'JEV, Aleksandr Nikolajevič. Narodnyje Russkije skazki. Tom 1. Moskva: Gosudarstvennoje izdatel'stvo chudožestvennoj lit., 1957. xv, 514 s.

AFANAS'JEV, Aleksandr Nikolajevič a Karel DVOŘÁK. Ruské lidové pohádky. Přeložil Rudolf LUŽÍK. Praha: Odeon, 1984. Lidové umění slovesné (Odeon).

ANIKIN, Vladimir Prokop'jevič. Russkije narodnyje skazki; sostavlenije, vstupitel'naja stat'ja i primečanija V.P. Anikina. Moskva: Detskaja literatura, 1976. 542 s.

NEČAJEV, Aleksandr Nikolajevič, ed. Russkije narodnyje skazky. Moskva: Detskaja literatura, [1971]. 190 s. Škol'naja biblioteka.

VALGINA, N. S. Sovremennij russkij jazyk: dlja studentov filologičeskich special'nostej vysšich učebnyh zavedenij. Moskva : Vysšaja škola, 1971. 511 s.

VINOGRADOV, V.V. Gramatika russkogo jazyka. Tom 1, Fonetika i morfologija. Moskva : Izdatel'stvo Akademiji nauk SSSR, 1960. 719 s.

Internetové zdroje

Děti v minulosti mívaly tvrdý život | Plus. Český rozhlas Plus [online]. Copyright © 1997 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/deti-v-minulosti-mivaly-tvrdy-zivot-6538787>

"Баба — Яга, костяная нога". История возникновения сказочного персонажа. | STENA.ee. STENA.ee | Социальная сеть народной журналистики [online]. Dostupné z: <https://www.stena.ee/blog/baba-%E2%80%94-yaga-kostyanaya-noga-istoriya-voznikoveniya-skazochnogo-personazha>

Баба-Яга - история персонажа, цитаты и фольклор - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/615-baba-iaga.html>

Берёза. Легенды и мифы. | Центральный ботанический сад. Центральный ботанический сад НАН Беларуси [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <http://cbg.org.by/ecotrail/kollekciya-drevesnykh-rasteniy/beryoza-povislaya/beryoza-legends>

Bigmir)net. Ivona. [online]. Copyright © [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <http://ivona.bigmir.net/cooking/toowners/320564-Medovuha--Proishozhdenie--pol-za-i-ljubopytnye-fakty>

Василиса Премудрая - история персонажа, образ, сказки, костюм - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 24.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/1424-vasilisa-premudraia.html>

Василисы Прекрасная и Премудрая — как они появились?. Культура.РФ. Портал культурного наследия, традиций народов России [online]. Copyright © 2013 [cit. 24.04.2021]. Dostupné z: <https://www.culture.ru/s/vopros/vasilisa/>

Вкусная история появления русских пирогов! [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://www.piroginavdnh.ru/article/vkusnaya-istoriya-poyavleniya-russkih-pirogov>

В.Я Пропп [mirknig.com/knigi/history/1181229720-russkie-agrarnye-prazdniki-opyt-istoriko.html Русские аграрные праздники: (Опыт историко-этнографического исследования)] СПб.: Терра — Азбука 1995 [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: ru.wikipedia.org/wiki/Propp,_Vladimir_Jakovlevic

Для чего русской девушке коса | Русская семерка. Русская семерка | История, наука, культура, психология, здоровье и развлечения. [online]. Copyright © [cit. 18.04.2021]. Dostupné z: <https://russian7.ru/post/7-faktov-o-russkoj-kose/>

Змей Горыныч - история персонажа, рисунки, фильмы, Добрыня Никитич - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/1317-zmei-gorynych.html>

Змей-Горыныч PR в славянской мифологии. Обложка электронной энциклопедии «PR в мифологии» под редакцией д.ф.н. Е.А. Осиповой [online]. Copyright © 2013 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <http://mifologia.osipova-pr.com/soderjanie/slavyane/zmeigorynych>

Иванушка-дурачок PR в славянской мифологии. Обложка электронной энциклопедии «PR в мифологии» под редакцией д.ф.н. Е.А. Осиповой [online]. Copyright © 2013 [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <http://mifologia.osipova-pr.com/soderjanie/slavyane/ivanushka>

Кем был Кощей Бессмертный на самом деле?. Издательство «Ломоносовъ» [online]. Dostupné z: <http://www.lomonosov-books.ru/izdatelstvo/o-nas-pishut/kem-byl-koshchey-bessmertnyy-na-samom-dele/>

Кощей Бессмертный - история, фильмы, актер, бессмертие - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/1318-koshchei-bessmertnyi.html>

Кощей Бессмертный — кто это такой. Культура.РФ. Портал культурного наследия, традиций народов России [online]. Copyright © 2013 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://www.culture.ru/s/vopros/koshchey/>

Марья Моревна - биография русской богатырши, образ и характер, автор - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 24.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/2782-maria-morevna.html>

Медовуха и её история. Медоварение. Мёд с пасеки Старчевских. Сибирский мёд. Мёд в Красноярске [online]. Dostupné z: <https://24medok.ru/medovuxa-i-eyo-istoriya-medovarenie/>

Остров Буян – где он?: историческая правда России от РВИО - История России. Федеральный портал Истории России - История России [online]. Copyright © 2013 [cit. 18.04.2021]. Dostupné z: <https://histrf.ru/read/articles/ostrov-buian-ghdie-on>

Почему русские народные сказки такие жестокие? — Литература — Татьянин День. Татьянин День [online]. Copyright © 2007 [cit. 21.04.2021]. Dostupné z: <http://archive.taday.ru/vopros/20329/24150.html>

Сайт Вологодской областной универсальной научной библиотеки - ВОУНБ [online]. Copyright © [cit. 29.04.2021]. Dostupné z: <https://www.booksite.ru/fulltext/folkdejst/text.pdf>

Финист - ясный сокол. Русская народная сказка. - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2021 Google LLC [cit. 27.04.2021]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=NcKzudmXyLk&ab_channel=%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%8C%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0

Финист — Ясный сокол. Тайны славянских богов [Мир древних славян. Магические обряды и ритуалы. Славянская мифология. Христианские праздники и обряды]. Раздел: История [online]. Dostupné z: <https://history.wikireading.ru/70638>

Финист ясный сокол | Древние боги и герои. Древние боги и герои - современный портал по мифологии. [online]. Copyright © 2013 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://drevniebogi.ru/finist-yasnyiy-sokol/>

«Царевна-лягушка»: уроки верности, почтения и успешного брака от Василисы и Ивана | Статьи на inVictory. Мегпортал христианских ресурсов inVictory [online]. Copyright © 2021 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://www.invictory.org/articles/reviews/books/2797-tsarevna-lyagushka-uroki-vernosti-pochteniya-i-uspeshnogo-braka-ot-vasilisy-i-ivana>

Царевна-лягушка - биография персонажа, главные герои, образ, характер - 24СМИ. Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ [online]. Copyright © [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://24smi.org/person/2603-tsarevna-liagushka.html>

Читать онлайн электронную книгу Ненаглядная красота - бесплатно и без регистрации! - LibreBook.me. Читайте электронные книги онлайн бесплатно без регистрации и оставляйте отзывы! - LibreBook.me [online]. Dostupné z: https://librebook.me/nenagladnaia_krasota/voll/1

Щи: история возникновения, почему их так называли, пословицы и поговорки, виды щей. ВамСуп.ру [online]. Copyright © [cit. 20.04.2021]. Dostupné z: <https://vamsup.ru/interesnoe/shhi-istoriya-vozniknoveniya.html#i>

Seznam obrazové přílohy

OBRÁZEK I - VÁCLAV FIALA. BABA JAGA. KARNAUCHOVA, IRINA VALER'JANOVNA. KRÁSA NESMÍRNÁ.	20
OBRÁZEK II - VÁCLAV FIALA. KOSTĚJ NESMRTELNÝ. KARNAUCHOVA, IRINA VALER'JANOVNA. KRÁSA NESMÍRNÁ.	23
OBRÁZEK III - VÁCLAV FIALA. FINIST - JASNÝ SOKOL. KARNAUCHOVA, IRINA VALER'JANOVNA. KRÁSA NESMÍRNÁ.	24
OBRÁZEK IV - VÁCLAV FIALA. ŽABKA-CAREVNA. KARNAUCHOVA, IRINA VALER'JANOVNA. KRÁSA NESMÍRNÁ.	25
OBRÁZEK V - VÁCLAV FIALA. DRÁK SMRTIHLAV. KARNAUCHOVA, IRINA VALER'JANOVNA. KRÁSA NESMÍRNÁ.	27
OBRÁZEK VI - VÁCLAV FIALA. HLOUPÝ IVÁNEK. KARNAUCHOVA, IRINA VALER'JANOVNA. KRÁSA NESMÍRNÁ.	28
OBRÁZEK VII - VÁCLAV FIALA. VASILISA PŘEKRÁSNÁ. KARNAUCHOVA, IRINA VALER'JANOVNA. KRÁSA NESMÍRNÁ.	29
OBRÁZEK VIII - VÁCLAV FIALA. MARJA MOREVNA. KARNAUCHOVA, IRINA VALER'JANOVNA. KRÁSA NESMÍRNÁ.	30

9 Přílohy

9.1 Česko-ruský slovníček

Baba Jaga - Баба Яга	krkavec - вóрон	rmoutit se - горевáть
bříza - берёза	křemen - кремéнь	rozhněvat se - рассерд́иться
bič - бич	křesadlo - огниво	řetěz - цепь
bohatýr - богатýрь	Kulihrášek - Покатигорошек	sarafán - сарафан
bojar - боя́рин	kůň Zlatohřívák - Конек-Горбунок	sokol - со́кол
car - царь	labuť - лебедь	spálit - сжечь
carevice - царевна	lebka - чéреп	stařeček - старик
carevič - царевич	les - лес	střela - стрелá
carevna - царица	liška - лисá	stužka - лénточка
carství - царство	macecha - мáчеха	sud - бо́чка
cop - косá	měděný - мéдный	sukovice - дубínка
dovtípit se - догадáться	medovina - мёд	svatba - свáдьба
drak - змей	medvěd - медвѣдь	tkát - ткать
dub - дуб	moždír - стýпа	truhla - сундýк
hostina - пир	nechat projít - пропустít	ubrousek Prostíráček - скатерть-самобранка
chaloupka - изб́ушка	olověný - свинцо́вый	unést - похítит
chléb - хлеб	panenka - кýкла	vlk - волк
jehla - иглá	péct - печь	vrata - воро́та
junák - юноша	pes - соба́ка	zápraží - крыльцо́
karabáč - плеть	pírko - пёрышко	zelná polévka - щи
klubíčko - клубо́чек	piroh - пирог	zvítězit - выигратъ
koberec - ковёр	plot - забóр	žabka - лягу́шка
kocour - кот	rometlo - помелó	železný - желéзный
komnata - ко́мната	provázek - верёвочка	
koráb - корáбль	pták Ohnivák - Жар-птица	
kost - кость		
Kostěj Nesmrtelný - Кощей Бессмертный		

9.2 Didaktická aktivita

